

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Nezávislí v české politice

Independent Candidates in Czech Politics

Diplomová práce

Jakub Kašpar

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Pavel Šaradín, Ph.D.

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury

Podpis.....

V Olomouci dne 25. 4. 2013

Děkuji svému vedoucímu práce Doc. Mgr. Pavlovi Šaradínovi, Ph.D. za odborné vedení této diplomové práce a také za ochotu a vstřícnost při jednání a konzultacích. Taktéž chci poděkovat své rodině a svým přátelům, kteří mě po celou dobu vytváření této práce podporovali a byli mi psychickou oporou

Obsah

Úvod.....	6
1 Teoretická část.....	13
1.1 Participace v demokracii.....	13
1.2 Kritici participační teorie demokracie	19
1.3 Nezávislí kandidáti a politické strany v komunální politice – terminologie a shrnutí.....	20
2 Institucionální nastavení volebního systému v komunálních volbách v ČR.....	25
2.1 Podoba volebního systému pro komunální volby v České republice	25
2.2 Nezávislí kandidáti v českém komunálním prostředí.....	28
2.3 Důležité „nezávislé“ strany.....	31
2.3.1 SNK Evropští demokraté (SNK ED).....	33
2.3.2 Nezávislí (NEZ)	34
3 Analytická část	36
3.1 Datový soubor.....	36
3.2 Průměrné hodnoty pozorovaných proměnných	38
3.3 Analýza kandidátních listin ODS a ČSSD z pohledu nestranických kandidátů	40
3.4 Zajímavé případy z pohledu nestranických kandidátů	46
3.4.1 Chomutov	46
3.4.2 Jablonec nad Nisou.....	47
3.4.3 Šumperk.....	49
3.4.4 Znojmo	50
3.4.5 Žďár nad Sázavou.....	52
3.5 Analýza vztahů mezi participačními proměnnými	53
3.6 Závěry analýzy.....	60

Závěr.....	62
Anotace.....	66
Prameny a literatura.....	67
Prameny	67
Literatura.....	67
Internetové zdroje	69

Úvod

Tématem této diplomové práce je problematika tzv. nezávislých kandidátů. Jedná se o velmi zajímavý a důležitý fenomén, který si zaslouží hlubší analýzu v rámci politologických výzkumů. Ochota nestraníků kandidovat ve volbách je jednou z důležitých proměnných, která ovlivňuje míru občanské participace. Práce je zaměřena na výzkum českého prostředí. Tento fenomén je zajímavý především proto, že česká společnost dlouhodobě kritizuje a odmítá stranickou politiku a nezávislí kandidáti často bývají atraktivní pro voliče a často jsou považováni za „svěží vítr“ v politice.

Autor se bude zajímat o komunální úroveň a bude vycházet z výsledků posledních voleb do obecních zastupitelstev v roce 2010. Částečně se také autor zaměří na výsledky komunálních voleb v roce 2006, a to v kapitole, která je věnována změnám na jednotlivých volebních listinách co do počtu nestraníků ve volbách v letech 2006 a 2010. Jedním z bodů, který bude tato práce zkoumat, je ochota nečlenů politických stran, kandidovat za politické strany. V rámci toho bude důležité terminologické roztrídění, které bude součástí první kapitoly. Jedná se o zajímavý faktor, který poukazuje na míru politické participace. V rámci této práce se také autor bude zajímat o vztah jednotlivých proměnných, které jsou dlouhodobě měřítkem politické či občanské participace, např. se jedná o volební účast. Klíčovou hypotézou, kterou bude autor ověřovat, je, že rostoucí počet nezávislých kandidátů je ve významném vztahu s ostatními participačními proměnnými, především se pak jedná o hodnoty socioekonomických proměnných. Jinými slovy, čím více nezávislých kandidátů, tím větší bude i volební participace. Autor bude hledat korelační vztahy mezi jednotlivými proměnnými a bude se snažit ověřit nulovou hypotézu, která říká, že socioekonomické proměnné nemají vliv na počet nezávislých kandidátů na kandidátkách v námi sledovaných městech kategorie 20-50 tisíc obyvatel.

V první kapitole autor provede terminologické roztrídění kandidátů, kteří nejsou členy žádné politické strany. V této části autor

naváže na práci Dana Ryšavého a Pavla Šaradína s názvem *Stranici, bezpartijní a nezávislí na českých radnicích*, která vyšla v Sociologickém časopise.¹ Teoretická část jejich textu je pro zkoumanou problematiku této práce velmi inspirativní. Právě tyto dva autoři se problematikou nezávislých kandidátů nejen na komunální úrovni zabývají. Jsou totiž cítit drobné nuance mezi člověkem, který kandiduje samostatně, případně za sdružení kandidátů, a člověkem, který se rozhodne i přes nečlenství kandidovat za zavedenou politickou stranu.

Součástí úvodní kapitoly je také shrnutí různých teorií demokracie, mezi které patří i participační, maximalistická teorie demokracie, která je pro autorovu zvolenou problematiku velmi důležitá. Problematika zapojení občanů do politického spolurozhodování byla pro myslitele zajímavou již mnohokrát v minulosti. V jedné z částí tak autor představí důležité osobnosti, které se ve svém bádání zaměřily právě na otázku participační teorie demokracie, především se jedná o Jeana Jacquese Rousseaua a jeho ideje v problematice participace včetně toho, jak by měla být nastavená společnost a které aspekty ovlivňují fungování institucí, či Johna Stuarta Milla. Ten se zase ve svém bádání spíše zaměřil na otázku vzdělávání občanů, což by mělo napomoci vyšší míře participace a také je zajímavý jeho pohled na rovnost hlasů, ve které dává větší sílu těm hlasům, které patří vzdělaným lidem.

V další části této kapitoly pak ve stručnosti autor shrne, v čem se oba myslitelé ve svých představách k sobě blíží a v čem se naopak ve svých myšlenkách liší. Vedle nich pak autor představí i některé názory kritiků participační teorie demokracie, jako byli například Alexis de Tocqueville, který kritizoval přílišnou míru participace při studiu demokracie v Americe a dával myšlenkám, plynoucím ze systému v Americe, za vinu vypuknutí revolucí v Evropě, včetně té Velké francouzské. Dalším z kritiků, představených v této práci, bude Joseph Schumpeter se svojí kritikou Rousseauova konceptu obecného dobra. Autor dále představí důležité proměnné, které by mohly ovlivnit míru

¹ RYŠAVÝ, Dan – ŠARADÍN, Pavel: *Stranici, bezpartijní a nezávislí na českých radnicích*. Sociologický časopis, 46, 2010, č. 5, s. 719-743.

participace a tedy i ochotu občanů účastnit se aktivně voleb tím, že se rozhodnou kandidovat, i když se nemusí jednat o členy stran. Vedle této maximalistické teorie představí i další možnosti, jak na demokracii a její fungování nahlížet. Autor také vedle těchto myslitelů shrne některé ze soudobých teorií demokracie.

Ve druhé kapitole pak autor představí institucionální nastavení komunálních voleb, přesněji se bude jednat o podobu volebního systému, který se používá pro volby do obecních zastupitelstev v ČR, především pak specifika, která se v rámci volebních systémů v českém prostředí vyskytují pouze na komunální úrovni.

V dalších částech této institucionální kapitoly pak autor shrne, jak se vyvíjelo nastavení systému z pohledu nezávislých kandidátů a jejich sdružení. Podívá se, jak jednoduché či naopak složité bylo pro tyto skupiny kandidátů vstupovat do obecních zastupitelstev, především pak ve větších městech, jelikož v malých obcích do stovek obyvatel často kandidují pouze nezávislí kandidáti, kteří nemají potřebu vstupovat do stran, protože by jim to nepřineslo nic významného a spíše se starají o chod obce bez kariérních postupů, které by jim mohla přinést politická strana. Naopak ve větších městech je kandidatura složitější z důvodů, které budou představeny v této kapitole. Především se ale jedná o byrokratické zatížení kandidatury nezávislých hnutí, které je po reformě v roce 1994 dokonce složitější, než by bylo založení nové politické strany, a to docela výrazně. Často tak nezávislí kandidují pod hlavičkou politické strany, která ve svém názvu dává najevo, že se jedná o uskupení kandidátů, kteří nejsou navázáni na etablované politické subjekty, které často nejsou populární mezi voliči. Nejúspěšnější z těchto uskupení pak také autor alespoň ve zkratce představí.

Nosnou částí práce pak bude výzkum dané problematiky na úrovni obcí. Autor se rozhodl vybrat pouze některé obce na základě počtu obyvatel. Rozpětí, ve kterém se autor pohybuje, je mezi 20 tisíci a 50 tisíci obyvateli na jednu obec. V každé z nich pak bude zkoumat počet nezávislých, případně bezpartijních kandidátů a jejich vliv na další proměnné, ovlivňující politickou participaci v dané obci. Tento rozsah je vybrán především z jednoho důvodu, jelikož v menších městech často

vítězí na celostátní úrovni nerelevantní sdružení a zavedené politické strany naopak v těchto malých obcích ztrácí a nedokážeme tak patřičně zkoumat ochotu lidí kandidovat za etablované politické strany. A naopak ve městech nad 50 tisíc obyvatel kandidují zejména členové politických stran, tedy opět ztrácí jejich zkoumání pro rozsah dané práce na relevanci. Jedná se o 42 měst. Z velké části to jsou okresní města, která bývají jakýmsi centrem daného mikroregionu a kde by se měl odehrávat nějaký druh občanské participační politiky.

V úvodní podkapitole této analytické části autor představí datový soubor, který vznikl pro potřeby této práce. V rámci této části autor vysvětlí, proč byly použity zrovna tyto dané proměnné s ohledem na problematiku participace. V další kapitole pak autor zjistí průměrné hodnoty všech pozorovaných proměnných: jaká je průměrná volební účast ve městech s 20-50 tisíci obyvateli, jak je velká průměrná obec co do počtu obyvatel, jaká je vzdělanost atd.

Třetí podkapitola zahrnuje analýzu kandidátních listin dvou největších tuzemských politických stran, ODS a ČSSD, ve všech 42 zkoumaných městech a v komunálních volbách v roce 2010. Nejdříve zjistíme celkový počet kandidátů na listinách, z nich pak vybereme ty, kteří nejsou členy politické strany, tedy nestraníky a ty pak ještě rozdělíme na základě toho, jestli je daná politická strana nominovala do voleb na volitelném místě. Za hranici volitelnosti byla stanovena první třetina kandidátní listiny, tedy tam, kde se volí např. 33 zastupitelů, tak prvních jedenáct kandidátů bude považováno za reálně volitelných. Porovnáme počet nestranických kandidátů na volitelných místech u ODS a ČSSD a zjistíme, v čem se tyto strany liší a v čem se naopak ve svém chování k nestranickým kandidátům blíží. Součástí analýzy kandidátních listin bude to, jak jsou bezpartijní kandidáti schopni na základě „preferenčního hlasování“ postoupit a získat mandát. Taktéž autor v rámci této analýzy zjistí, jestli se ve sledovaných městech stalo, že by se k mandátu nedostali první dva kandidáti na listinách ODS a ČSSD. U prvních dvou kandidátů předpokládáme, že se jedná o kandidáty na starostu a místostarostu

Autor shrne několik případů, které jsou nějakým způsobem zajímavé z pohledu nestranických kandidátů. Především se autor zmíní o městech, kde kandidoval takový počet nestranických kandidátů, který se vymykal stanoveným průměrným hodnotám. Taktéž budou v této kapitole zmíněna ta města, kde v komunálních volbách došlo mezi lety 2006 a 2010 k výrazné změně v počtu nestraníků na kandidátkách u obou největších tuzemských politických stran, ať už se jednalo o pokles či nárůst a také to, co tyto změny mezi jednotlivými komunálními volbami způsobilo. Často se jednalo o změny až v desítkách procent co do počtu nestranických kandidátů.

V závěrečné kapitole analytické části pak autor provede několik korelačních analýz, na jejichž základě chce zjistit, které z participačních proměnných, které si autor vytyčil v rámci datového souboru, nejvíce ovlivňují to, jak často a v jakém množství jsou ochotni kandidáti, kteří zároveň nejsou členy politických stran, propůjčit své jméno etablované politické straně. Tyto korelační analýzy budou provedeny pomocí speciálního statistického programu SPSS, s jehož pomocí budeme hledat statisticky významné korelace mezi jednotlivými proměnnými. Existuje hned několik možností, jak korelační vztahy zjistit, jelikož se používá hned několik celosvětově uznávaných korelačních koeficientů. Pro potřeby této práce si autor vybral Pearsonův korelační koeficient.

Literatura pro téma nezávislých kandidátů a participace je především v anglosaských zemích dobře zpracována. Ovšem s přihlédnutím k zaměření tématu na české prostředí bylo potřeba především čerpat z českých zdrojů. Vedle již zmíněné práce autorů Šaradína a Ryšavého, která se snaží zkoumat především starosty, kteří jsou považováni za nezávislé, je v ní také roztříděna terminologie nestranických kandidátů, se velmi často zajímá o problematiku komunální politiky, do které je diplomová práce zakomponována, i brněnský politolog Stanislav Balík, který vše podstatné v otázce komunální politiky shrnul ve své knize Komunální politika: Obce, aktéři

a cíle místní politiky.² Vedle obecných a historických informací, které nebyly pro zkoumanou tematiku důležité, je součástí knihy i zajímavá podkapitola právě o nezávislých kandidátech. Důležitými byly studie o jednotlivých volbách do zastupitelstev měst a obcí, kde bývají často shrnuty zajímavé tendence, které mohou ovlivnit autorem zkoumanou tematiku. Taktéž se Balík zaměřil na komunální politiku v okolních zemích. Celkově je toto Balíkovo dílo sice zajímavým shrnutím všeho podstatného v teoretické či historické rovině, ale zcela chybí případové studie, které by mohly ještě více osvětlit fungování komunální politiky. Pro problematiku participace byla důležitou prací studie Josefa Bernarda s názvem *Participace a partnerství na lokální úrovni v českém sociálním výzkumu*, která vyšla v rámci sborníku *Participace a partnerství v místní veřejné správě*. V této práci Bernard shrnuje současný výzkum v dané problematice, představuje hlavní autory a koncepce nahlížení na otázku zapojení občanů do veřejného života. Bernard také ve své studii rozlišuje různé druhy participace a snaží se vysvětlit, v čem se od sebe jednotlivé navrhované koncepty liší. Bernard ve svém textu sice představil klíčové typologie v otázce participace, což je tedy zpracováno skutečně kvalitně, ovšem nejedná se o žádný původní výzkum, ale pouze o výčet toho, co představili jiní autoři.

Pro druhou, institucionální, kapitolu, pak byly důležité dvě publikace. Tou první byla práce Romana Chytilka a kolektivu autorů s názvem *Volební systémy*, ve které jsou shrnuty všechny v současnosti používané volební systémy, a jedna z kapitol se taktéž zabývá volebními systémy v ČR. Tou druhou pak byla stať Jana Outlého *Volby do zastupitelstev v obcích – vývoj a souvislosti*, která vyšla v rámci díla *Studie o volbách do zastupitelstev v obcích* editorů Pavla Šaradína. Outlý v jedné z podkapitol svého textu velmi dobře shrnul úskalí reformy volebního systému do komunálních voleb především s ohledem na kandidátní listiny a také na nezávislé kandidáty a jejich sdružení.

² BALÍK, Stanislav: *Komunální politika: Obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha 2009, 250 s.

Tato práce není uceleným shrnutím problematiky nezávislých kandidátů a politické participace občanů. V dalším výzkumu je možné zaměřit se i na nějakou časovou řadu a historický vývoj od roku 1990 po současnost a snažit se vyvodit nějaké prognózy, na jejichž základě by se dal určit možný budoucí vývoj v nastolené problematice.

1 Teoretická část

1.1 Participace v demokracii

Míra občanské participace je klíčovým ukazatelem tzv. participační teorie demokracie. Tato teorie si zakládá na tom, aby se do rozhodovacího procesu zapojilo co nejvíce občanů. Jedná se o takovou demokracii, kdy se co největší počet jedinců podílí na co největším počtu rozhodnutí. Jedná se o jakýsi typ maximalistické definice pro demokracii. Druhým protipólem je tzv. minimalistická definice demokracie, jejíž zastáncem je např. Seymour Lipset. Jediným požadavkem, který je pro demokracii v rámci této definice vyžadován, je přítomnost soutěživých voleb. Pokud je tato podmínka splněna, jedná se o demokracii. Lipset institut občanství nepovažuje za klíčový pro fungování demokracie. Její funkčnost je podle něj ovlivněna především ekonomickými faktory, jako vzdělanost, či HDP.³

V rozporu s Lipsetem pak stojí Robert Putnam, který vedle ekonomických faktorů vytváří „sociální kapitál“, tedy něco, co není nepodobné občanské společnosti, která aktivně participuje na věcech veřejných například skrze členství v dobrovolných organizacích různého typu či výši volební účasti.⁴ To je podle něj klíčovým faktorem ovlivňujícím kvalitu demokracie. Nejedná se ovšem pouze o spor těchto dvou autorů, jedná se pouze o dva protipóly v otázce vlivu různých faktorů na míru participace.

Mezi klasické zastánce participační teorie demokracie patří především francouzský myslitel Jean Jacques Rousseau v díle O společenské smlouvě, který v něm zastával teorii společenské smlouvy a rozhodování občanů na základě obecné vůle. Fungování politických institucí je podle Rousseaua závislé na ekonomických podmínkách. Především se pak jedná o to, že by měla být společnost relativně malá,

³ LIPSET, Seymour M.: *Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy*. American Political Science Review, 1959, 53, č. 1.

⁴ PUTNAM, Robert: *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press 1993.

aby každý měl možnost se nějakým způsobem vyjádřit a také by si jednotliví občané měli být co nejvíce rovni, především tedy v ekonomické rovině a v závislosti na společenství.⁵

Dalším teoretikem, který prosazoval větší míru občanské participace na věcech veřejných, byl John Stuart Mill v díle *Úvahy o vládě ústavní*. Ten prosazoval princip vzdělávání a rozvoje společnosti za pomoci vlády. Ta by měla zajistit posílení intelektu jedinců a zlepšit jejich praktické dovednosti. Mill podporoval tvorbu takových institucí, které by byly založené na zvýšené míře občanské participace. Mill přinesl zajímavý pohled na rovnost hlasu ve volbách. Důležitým ukazatelem je podle něj vzdělání, které nedokáže proporční zastoupení dostatečně zohlednit. Sice by měl mít každý hlas, ale jeho síla by byla dána právě mírou vzdělání. Na rozdíl od Rousseaua není Mill zastáncem úplné rovnosti ve společnosti, ale podporuje více vzdělané lidi, kteří by měli větší mírou participovat a být lépe informováni. Naopak souhlasí s Rousseauem, že nejlépe se participuje v malých společenstvích. Mill tvrdil, že lidé se lépe naučí participovat na lokální úrovni.⁶

Existuje několik typů participace. Například Bernard rozlišuje dva přístupy k problematice zapojení občanů. Prvním z nich je explicitní politická participace, která je vyjádřena přímou účastí občanů na procesech vládnutí a na jakékoliv úrovni. Druhou možností pak je podle Bernarda širší občanská participace, která sice neznamená přímé zapojení lidu do vládnutí, ale spíše se jedná o obecnější účast na veřejném životě.⁷ Jedním z autorů, který se pokusil vytvořit srozumitelnou definici participace, byl například McClosky, který ji definuje jako „takové dobrovolné aktivity, kterými se členové společnosti podílejí na volbě vládních představitelů a přímo či nepřímo na formování veřejné politiky“.⁸ Politická participace může mít také různé formy. Může se

⁵ ROUSSAEU, Jean Jacques: *O společenské smlouvě neboli O zásadách státního práva*. Dobrá voda, Aleš Čeněk 2002, 157 s.

⁶ MILL, John Stuart: *Úvahy o vládě ústavní*. Praha 1992, 239 s.

⁷ BERNARD, Josef: *Participace a partnerství na lokální úrovni v českém sociálním výzkumu*. In: NEJDL, Pavel – ČERMÁK, Daniel (eds.): *Participace a partnerství v místní veřejné správě*. Praha 2007, s. 28.

⁸ MCCLOSKEY, Herbert.: *Political Participation*. In: SILLS, David: *International Encyclopedia of the Social Sciences*. New York 1968, s. 252.

jednat o volební či nevolební participaci. Volební participace je jako jediná přísně institucionalizovaná a má svá pravidla, což se už nedá říci o druhé možnosti. Nevolební formy participace mají tu nevýhodu, že bývají často neformální, nebývají legislativně upraveny, a proto se často nejedná o takové formy participace, které by fungovaly na principu reprezentativnosti. Jedná se o důležité faktory, které podporují vytvoření komunikačního kanálu, který vede k artikulaci zájmů, ale ne vždy se jedná o takové zájmy, které by byly dobré pro většinu společnosti. Je také problém s jejich legitimitou.

Širší občanská participace není ve své podstatě navázána na politické procesy, ale při zkoumání participace v politice ji nelze vyloučit. Na první pohled různé dobrovolnické organizace, spolky zahrádkářů či sportovní fanouškovské organizace skutečně nijak neovlivňují politické rozhodovací procesy, ale už Putnam ve své studii sociálního kapitálu z roku 1993 tvrdil, že právě sociální kapitál, který vzniká při vytváření dobrovolných spolků, napomáhá rozvíjení institutu občanství, vytvoření důvěry mezi jednotlivými členy, což vede k vytvoření efektivní politické vlády.⁹ Tedy i to, jak velká je ochota vstupovat do těchto nepolitických organizací, může ve své podstatě ovlivnit podobu vládnutí na základě důvěry občanů ve své zvolené zástupce.

Dalším teoretickým konceptem, jak nahlížet na problematiku participace, je snaha za pomoci většího zapojení občanů do věcí veřejných řešit deficity, které s sebou přináší pozdně moderní zastupitelské demokracie, jako jsou ztráta zájmu společnosti o politiku a pokles důvěry v demokratické instituce, mezi které patří vláda, parlament, soudy atd. Tyto tendence pak přinášejí větší poptávku po transparentním vládnutím. Nejedná se ovšem o dva spolu nepropojitelné koncepty, ba právě naopak ve výzkumu bývá často pojem participativní demokracie brán jako koncept, který doplňuje již zavedený princip reprezentativní demokracie, jen s větším zapojením občanů. Nejsou to tedy plně konkurenční koncepty. K tomuto východisku se vyjadřuje

⁹ PUTNAM, R.: c.d.

například Nekola, který potvrzuje silící hlasy po více participativní demokracii. Ovšem podle něj se spíše jedná o vyústění nespokojenosti občanů s politikou, než že by byl tento trend založen na větší podpoře demokratických institucí.¹⁰

Velmi důležitým pojmem je vedle participace také pojem občanství nebo také občanská společnost. Tento pojem se v odborné literatuře vyskytuje už po dlouhá staletí. Někteří autoři kladou původ pojmu občanská společnost až do starověku.¹¹ Existuje mnoho studií, které se pokouší o vymezení tohoto pojmu a v české akademické obci dokonce došlo k pokusu o jeho konceptualizaci na základě tzv. mapy občanské společnosti, který byl vypracováván v rámci mezinárodního výzkumu Index občanské společnosti.¹² I přes jeho aktuálnost je pojem občanské společnosti velmi obecný a je využíván téměř výhradně v teoretické rovině. Ovšem pokud se již někdo zaměřil na empirické zkoumání, tak často používal koncept neziskových organizací, které jsou institucionalizovanou formou a součástí občanské společnosti. Jednodušeji řečeno se jedná o jakousi podmnožinu občanské společnosti. Souhrnným označením se pak tyto organizace nazývají jako neziskový sektor, či občanský sektor.¹³

S přihlédnutím k těmto definicím demokracie lze v problematice občanské participace v oblasti politiky vyzorovat několik proměnných, které ovlivňují míru participace: Jedním z těchto bodů je například počet nestraníků, kandidujících na listinách etablovaných politických stran, stejně jako celkový počet nezávislých kandidátů. Tam, kde je ochota nestraníků kandidovat ve volbách, by měla růst i občanská participace. Této hypotéze konkuruje ze své podstaty další proměnná, ovlivňující „občanství“, a tou je počet členů v politických stranách. Je logické, že vysoký počet členů politických stran by měl značit vyšší míru politické

¹⁰ NEKOLA, Martin: *Politická podpora v postojích české veřejnosti: Veřejnost a elity v demokracii*. In.: FRIČ, Pavol – NEKOLA, Martin – PRUDKÝ, Libor: *Veřejnost a elity jako aktéři modernizace*. Praha 2005, s. 33.

¹¹ ARATO, Andrew – COHEN, Jean: *Civil Society and Political Theory*. Londýn 1990, s. 84-86.

¹² VAJDOVÁ, Tereza: *Česká občanská společnost 2004: Po patnácti letech rozvoje*. Praha 2005 s. 16-20.

¹³ RAKUŠANOVÁ, Petra – ŘEHÁKOVÁ, Blanka: *Participace, demokracie a občanství v evropském kontextu*. Praha 2006, s. 17.

participace. Tato definice je ovšem v rozporu s tou předcházející o ochotě nezávisle kandidovat. Pokud by totiž platila druhá z těchto tezí, tak by to znamenalo, že by měl ve vysoce participující společnosti klesat počet nestranických kandidátů. Současnou situaci ve společnosti ovšem z těchto dvou konkurujících si tvrzení lépe vystihuje to první o ochotě nezávislých kandidovat v nějaké ze stran, případně v nějakém typu místního hnutí. Je ovšem důležité připomenout, že tato proměnná by měla být ovlivněna také velikostí obce, jelikož jiná bude situace ve městech s 20 tisíci obyvateli a trochu odlišná zase ve městech, kde se počet obyvatel blíží vrchní hranici výzkumu, tedy 50 tisícům. V současnosti nejen v Česku, ale i jinde ve světě, ztrácí na relevanci pojem masová strana, ve které by bylo velké množství členů. V dnešní době, kdy klesá stranická identifikace a celkově oslabuje role stran na úkor individualit, nelze sledovat míru občanské participace na základě členství v politických stranách.

V předešlém odstavci byl zmíněn koncept masové strany. Tento koncept je součástí jednoho z nejstarších rozdělení politických stran vůbec. Tato typologie má už tedy sice víceméně historický význam, ale její tendence jsou často pozorovatelné i u moderních politických stran.¹⁴ Jeho protipólem je tzv. kádrová strana. Pokud si tuto typologii zjednodušíme, tak kádrové strany spoléhají na kvalitu a masové naopak na kvantitu. Kádrové strany totiž spoléhají na menší, ale zase zkušenější a kvalitnější členskou základnu, ve které budou především charismatické osobnosti či bohatí mecenáši. Na druhou stranu masové strany se snaží, aby co nejvíce podporovatelů strany bylo také jejichmi členy, a snaží se získat moc na základě co největší šíře zájmu dané strany tak, aby její program byl co nejpřijatelnější pro co největší počet voličů. Takto koncipovaná strana ve své podstatě lépe podporuje participaci občanů než kádrová strana, která se snaží hledat pouze výrazné osobnosti a masa ji zas tolik nezajímá.

Dalším důležitým ukazatelem občanské participace je volební účast. Pro potřeby této práce se pak jedná o volební účast na lokální

¹⁴ FIALA, Petr – STRMISKA, Maxmilián: *Teorie politických stran*. Brno 1998, s. 78.

úrovni. Například Bernard ji dokonce považuje za zásadní akt politické participace v úzkém slova smyslu.¹⁵ Je předpoklad, že s rostoucí volební účastí by měl být pozorovatelný nárůst počtu nezávislých kandidátů a nestraníků na kandidátkách. Ne vždy ovšem klesající volební účast značí znepokojení s politickou situací v zemi, ale občas dochází k situaci, že nižší volební účast je z toho důvodu, že jsou občané s politikou v dané oblasti spokojeni a nemají žádný důvod něco měnit, a proto nemají potřebu chodit k volbám. Tento koncept je ovšem minoritní a není relevantní pro tuto práci. Jednou z proměnných, které mohou ovlivnit občanskou angažovanost, je například také vzdělanost. S vyšší vzdělaností roste informovanost obyvatel nejen v politických otázkách, a tím i participace. Tuto proměnnou vyjadřuje v práci procento vysokoškolsky vzdělaných lidí. Pozorovaným výsledkem by tedy měl být rostoucí počet nezávislých kandidátů při vyšším počtu vysokoškolsky vzdělaných lidí.

Další proměnnou, u které očekáváme vliv na ochotu nezávislých a nestraníků kandidovat ve volbách, je také nezaměstnanost. V oblastech, kde je vysoký počet nezaměstnaného ekonomicky aktivního obyvatelstva, není nějaká z možností participace, tedy i ochota kandidovat ve volbách, tou nejdůležitější věcí. Občané v těchto oblastech mají jiné priority, než je zapojení do věcí veřejných, jako je například zajištění obživy pro sebe a svoji rodinu a nezbývá jim čas do hloubky sledovat politické a občanské dění. Očekáváme tedy, že s rostoucí nezaměstnaností by měl klesat počet nezávislých kandidátů.

Mezi další zajímavé ukazatele s přihlédnutím na jednotlivá města by mohl být také celkový počet kandidujících stran ve volbách. Jedná se jak o zavedené politické strany, působící na celonárodní úrovni, tak různé regionální strany, či místní hnutí nezávislých kandidátů. Výklad vztahu této proměnné k ochotě občanů ke kandidatuře je celkem jasný. Pokud kandiduje více stran, vzniká tak více míst pro kandidáty, kteří se při nízkém počtu straníků etablojí z nestranických kandidátů. Na základě

¹⁵ BERNARD, J.: c.d., s. 28.

toho si můžeme zvolit hypotézu, že s rostoucím počtem kandidujících uskupení by měl také růst počet nezávislých kandidátů.

Důležitým faktorem, který by měl ovlivňovat podobu kandidátních listin, je taktéž velikost města, vyjádřená počtem obyvatel. Ve větších městech, která se v rámci této práce blíží 50 tisícům obyvatel, bude více kandidátů členy politických stran, protože tato města jsou významnými centry v regionu a jsou tak pro stranickou organizaci důležitější než města, která se svým počtem blíží 20 tisícům. V nich už je problém zajistit kandidáty z členské základny a strany si tak musí vypomáhat nestraničnými kandidáty.

1.2 Kritici participační teorie demokracie

Tematika zapojení co největšího počtu občanů do procesu spolurozhodování v rámci participační teorie demokracie zaujala mnoho myslitelů ať už pozitivně, nebo negativně. Ne každý považuje větší participaci občanů za nutnou pro fungování demokracie. Jedním z hlavních kritiků je francouzský myslitel a sociolog Alexis de Tocqueville. Při svém pobytu v USA pozoroval a analyzoval fungování tamní demokracie a poté své závěry publikoval ve dvoudílné knize *Demokracie v Americe*. Demokracie je podle toho, jak ji uznává Tocqueville, systémem zastupitelské formy vlády lidu. USA jako názorný případ participační demokracie podrobuje své hlavní kritice. Nelíbily se mu především revolucionářské myšlenky, které se dostaly z USA do Evropy a které byly použity především v období Velké francouzské revoluce. Podle Tocquevilla například aristokracie podporuje významné charaktery a osobnosti, z nichž prýští velký duch, vášně a činy.¹⁶ Dále také Tocqueville tvrdí, že aristokracie není nakloněna tyranii, ale naopak se snaží starat o své poddané. Tento fakt je důležitý pro pochopení jeho kladného vztahu k aristokracii.

¹⁶ DE TOCQUEVILLE, Alexis: *Demokracie v Americe*. Praha, Academica 2000, s. 12-13.

Dalším kritikem většího zapojení občanů do rozhodování o politických otázkách, je například Joseph Schumpeter, který kritizoval především Rousseaua a jeho participační teorii, založenou na obecné vůli, která je klíčová pro určení hlavního zájmu lidu a všichni tak budou prosazovat řešení, které bude spravedlivé pro všechny občany. Jenže Schumpeter tvrdí, že každý člověk považuje za obecné dobro něco jiného a nelze hodnoty každého jedince podřídít nějakému společnému jmenovateli.¹⁷ Samotný Schumpeter přichází s vlastním modelem demokracie, která se svojí podstatou blíží definici minimalistické demokracie. V jeho koncepci lid přímo nerozhoduje o věcech veřejných, ale vybírá si své zástupce prostřednictvím voleb a ti pak za něj rozhodují. Pokud by ovšem se zvolenými zástupci nebyl lid spokojen, tak by byli v následujících volbách odstraněni. Jiným způsobem společnost neparticipuje na politických rozhodnutích. Politické strany se tak před každými volbami snaží získat co nejvíce hlasů ve volbách a díky nimž by se mohly podílet na vládě. V rámci tohoto konceptu však existuje jedno riziko. Může se totiž postupem času stát, že se politická soutěž vyvine v čistě tržní vztah, kdy jednotlivé firmy (strany) soutěží na trhu o přízeň zákazníků (voličů). Díky tomuto srovnání bývá často Schumpeterova koncepce nazývána jako ekonomická teorie demokracie. V takto nastaveném systému může uspět i strana, která nemusí mít dobrý program, ale stačí jí, pokud má na kandidátkách populární, leč politicky ne zcela kvalifikované, osobnosti a propracovaný marketing.

1.3 Nezávislí kandidáti a politické strany v komunální politice – terminologie a shrnutí

Klasická teorie reprezentativní demokracie, jak je známá dnes, přikládá největší roli aktivitám politických stran, ovšem existuje problém s jejich působením na lokální úrovni. Už od roku 1989 byl v průběhu první demokratické dekády patrný úbytek členů politických stran,

¹⁷ CABADA, Ladislav – KUBÁT, Michal a kol.: *Úvod do studia politických věd*. Praha 2004, s. 365.

především pak u KSČM. Z tohoto důvodu nejsou strany schopné obsazovat kandidátky především na lokální úrovni výhradně straníky a tak se často stává, že velký počet kandidujících osobností za nějakou z politických stran není jejími členy a musí si zajistit kandidáty i jinde než ve vlastní členské základně. Už v 90. letech výrazně poklesly počty straníků u všech tehdy relevantních politických uskupení, například mezi lety 1992 a 2001 klesl počet členů KSČM o více jak 200 tisíc.¹⁸ U další strany, která má tradičně vysoký počet straníků, je KDU-ČSL, ale i u ní byl dlouhodobě pozorován pokles.¹⁹ Obdobně tomu bylo i u dvou hlavních politických stran v ČR, ODS a ČSSD, ovšem u nich je v posledních letech vidět nárůst, především z řad studentů a mladé generace, která se na stranictví už nedívá skrz komunistickou minulost a nebere stranictví za pejorativní pojem.²⁰ Ovšem jejich počet je stále, v porovnání s jinými západními zeměmi, poměrně nízký. S ohledem na fakt, že v České republice je nedostatečný počet straníků a vedle toho relativně vysoký počet obcí a měst, je očekávatelné, že v malých obcích bude většina kandidátek složená z nečlenů politických stran a s rostoucí velikostí obce se bude tento počet snižovat a v největších, statutárních městech bude tento počet nestraníků již minimální.²¹ Celkově je role politických stran na lokální úrovni oslabená nastavením systému obcí, jejichž počet je v porovnání s obdobím komunistického Československa, kdy bývala prosazována integrace obcí administrativním slučováním a vytvářením střediskových obcí, vysoký.

Jelikož Česká republika patří k zemím postkomunistické Evropy, je třeba se taktéž podívat na celkovou situaci v daném regionu. I v okolních zemích jsou politické strany na lokální úrovni výrazně oslabené,

¹⁸ Pokles z 354 549 až na 113 000 členů, viz: *Analýza KSČM, dokument pro XXXI. sjezd ČSSD*, 2003.

¹⁹ MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel a kol.: *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004 II*. Brno, Doplněk 2005, s. 1446.

²⁰ POKORNÝ, Jakub – STRUHA, Josef: *Zástupy studentů rozšiřují členské základny stran, jen KSČM vymírá*. iDNES: http://zpravy.idnes.cz/zastupy-studentu-rozsiruji-clenske-zakladny-stran-jen-kscm-vymira-11z-domaci.aspx?c=A091127_220242_domaci_vel (12. 1. 2011).

²¹ RYŠAVÝ, Dan: *Regionální politické elity – zdroj, charakter a důsledky*. Sociologický časopis 2007, 43, č. 5, s. 1001.

často z podobných důvodů, jako je tomu u nás. Hlavním důvodem je nízký počet stranických členů ve sledovaném prostoru a nedostatečné zastoupení kandidátů z vlastní členské základny. Tento fenomén, tedy slábnoucí členské základny politických stran, sice není typický pouze pro postkomunistický prostor, jelikož se stejným problémem se potýkají i strany na západě, ale právě ve střední a východní Evropě je tento problém umocněn tím, že po dlouholeté vládě komunistické strany se občané v daném regionu s despektem dívají na takové pojmy, jako jsou „strana“ a „stranická politika“, tyto pojmy mají lidé spojené např. s kariérismem. Dalším z problémů, kterým musela čelit postkomunistická komunální politika, byla představa, že politické strany nejsou především v malých obcích důležité pro fungování demokracie.²² Slabost politických stran a naopak sílu nezávislých kandidátů na komunální úrovni podporuje fakt, že jak veřejnost, tak ani první polistopadoví obecní zastupitelé nepřikládali důležitost členství v politických stranách při vykonávání svých mandátů.²³ A dalším faktorem je ten, že důvěra v politické strany je celkově na relativně nízké úrovni, čemuž kontrastuje naopak vysoká míra důvěry v obecní zastupitelstva, která je mezi institucemi, které si občané sami volí, dlouhodobě velmi vysoká.²⁴

Je třeba si také terminologicky ujasnit problematiku nestraničských kandidátů. Je rozdíl kandidovat úplně nezávisle, případně v nějakém neparlamentním hnutí, nebo kandidovat za některou z etablovaných politických stran. Ryšavý a Šaradín při svém výzkumu rozdělili tyto kandidáty na nezávislé (čistě nezávislý, který kandiduje sám, případně v nějakém hnutí) a bezpartijní (nestraničská osobnost na stranické kandidátce).²⁵ Toto základní dělení je jasné a velmi dobře čitelné. Základním dělicím prvkem je tedy přítomnost či nepřítomnost kandidáta na listině politické strany. V analýze budou důležitější skupinou kandidátů právě ti, kteří kandidují v zavedených politických

²² RYŠAVÝ, Dan: *Komunální je komunální a velká je velká! K hypotéze politizace lokálních politických elit*. Sociologický časopis, 42, 2006, č. 5.

²³ ILNER, Michal: *Formování lokálních politických elit se zvláštním zřetelem na úlohu starostů*. In.: HAMPL, Mojmir: *Regionální vývoj: Specifika české transformace, evropské integrace a obecná teorie*. Praha 2001, s. 251-274.

²⁴ RYŠAVÝ, Dan – ŠARADÍN, Pavel: c.d., s. 722.

²⁵ Tamtéž, s. 726.

stranách, což by nám spolu s dalšími proměnnými mělo vysvětlit míru politické participace v ČR.

V mnoha pracích bývá zmiňováno, že téma komunální politiky nebývá dostatečným způsobem prozkoumáváno, ovšem i u českých politických vědců najdeme různé druhy analýz v oblasti komunální politiky. Ať už se jedná o analýzy volebních systémů,²⁶ sestavování radničních koalic,²⁷ či například analýza výsledků v jednotlivých obcích či regionech.²⁸ Není tedy pravda, že by se čeští politologové výraznějším způsobem nevěnovali oblasti komunálních voleb, včetně jeho problematických aspektů, jako je například nastavení takového volebního systému, který by vedl k efektivnímu fungování českých obecních zastupitelstev jak v malých obcích, tak ve velkých městech se statisíci obyvateli.

Tato práce je svým rozsahem zaměřena na města mezi 20 tisíci a 50 tisíci obyvateli, v nichž prozkoumává aktivitu nestraníků na základě ochoty kandidovat ve volbách, především pak za dvě největší politické strany v Česku, ODS a ČSSD. Jak je tato ochota vysoká, nám v analýze pomohou ověřit další proměnné, které ovlivňují míru politické participace a tedy i ochotu lidí kandidovat ve volbách. Pro potřeby tohoto textu tak vznikl datový soubor, který obsahuje všech 42 měst v daném rozsahu a také všechny důležité proměnné. Tou klíčovou je procento nestranických kandidátů ve výše zmíněných stranách. Mezi další proměnné, obsažené v datovém souboru, které by měly ovlivnit hodnotu klíčové proměnné, patří například nezaměstnanost, počet obyvatel, či počet vysokoškolsky vzdělaných lidí v daném městě. Další zajímavou proměnnou, která by mohly mít vliv na výsledky analýzy, je i celkový

²⁶ OUTLÝ, Jan: *Volby do zastupitelstev v obcích – vývoj a souvislosti*. In.: OUTLÝ, Jan – ŠARADÍN, Pavel (eds.): *Studie o volbách do zastupitelstev v obcích*. Olomouc 2004, s. 11-45.

²⁷ JÜPTNER, Petr: *Komunální koalice a politické modely*. Politologická revue, 10, 2004, č. 2, s. 81-100.

²⁸ Např. RYŠAVÝ, Dan: *Obecní volby ve Filipově*. In.: KANDERT, Josef (ed.): *Jihomoravský venkov po socialismu. Filipovsko na konci devadesátých let 20. století*. Praha 2004, s. 58-72.

VALEŠ, Lukáš: *Zrod demokratických politických systémů okresů Klatovy, Domažlice a Tachov a jejich vývoj v 90. letech 20. století*. Plzeň, Aleš Čeněk 2007.

počet kandidujících uskupení, tedy jak zavedených celonárodních stran,
tak i různých typů regionálních stran či hnutí nezávislých.

2 Institucionální nastavení volebního systému v komunálních volbách v ČR

2.1 Podoba volebního systému pro komunální volby v České republice

V České republice se koná šest druhů voleb. Jedná se o volby sněmovní, které jsou v českém politickém systému nejdůležitější, protože na jejich základě vzniká vláda, a dále volby do Senátu, do krajských zastupitelstev, Evropského parlamentu, obecních zastupitelstev a nově také volba prezidenta. Právě volby do zastupitelstev obcí a měst byly dlouhodobě v porovnání s ostatními typy voleb spíše mimo hlavní proud zájmu politických vědců, ale v posledních letech nacházíme kvalitní analýzy, zabývající se právě komunální politikou. Jedním z důvodů může být relativní složitost volebního systému, který může být pro laiky těžce uchopitelný. Ale postupem času se situace ve sledované oblasti začala zlepšovat a problematikou komunálních voleb se začalo zabývat stále více politických vědců či sociologů.

V porovnání s ústavním vymezením voleb do parlamentu je nastavení volebního systému komunálních voleb relativně volnější a mohou vést ke kreativní tvorbě volebních pravidel. Zásady voleb jsou tak ponechány pouze normám o síle zákona. Zásadním rozdílem mezi těmito volbami bylo to, že ústava nespecifikovala, jaký volební systém má pro volby do zastupitelstev použít.²⁹ Do roku 2001 nebylo ani jasně ustanoveno, že se volby mají konat na základě poměrného zastoupení. I přes to se v komunálních volbách volilo tak, že vzniklé výsledky rozdělily mandáty poměrným způsobem. Až zákon z roku 2001 stanovil, že se ve volbách do zastupitelstev obcí má používat poměrný systém.³⁰

Velkým problémem pro nastavení volebního systému v komunálních volbách je velká rozmanitost obcí co do velikosti. Je potřeba zajistit takový systém, který by vyhovoval jak v malých vesnicích, kde žije pár stovek obyvatel, tak ve velkých, stotisícových,

²⁹ OUTLÝ, J. (2004): c.d., s. 12.

³⁰ *Zákon č. 491/2001 Sb.*

městech. V malých obcích se totiž lidé většinou relativně dobře znají a občané ve volbách volí spíše na základě osobnostních charakteristik jednotlivých kandidátů než na základě stranické příslušnosti. Často se také jedná o nezávislé kandidáty, kteří kandidují „sami za sebe“. Není tedy při nastavení systémů žádoucí klást bariéry pro kandidaturu jednotlivců. Na druhou stranu tu jsou velká města. V nich funguje komunální politika na jiné bázi, než v menších obcích. Především v těch největších městech často politika kopíruje parlamentní schéma, klíčovou silou bývají politické strany a jejich kandidátky. Pro voliče je často důležitější stranická příslušnost než osobnostní rysy kandidátů. Na základě těchto faktorů je snaha zamezit kandidatuře jednotlivců, kterým by šlo jen o vlastní zviditelnění. Zamezení vstupu jednotlivců do volební soutěže je také podpořeno tím, že ve velkých městech je potřeba nějaká stabilizace, jelikož tam, kde jsou stamiliónové rozpočty, nikomu neprospěje nějaké bezvládní a nestabilita, která by mohla nastat se zvolením kandidátů, kteří nejsou jasně vyprofilovaní.³¹

Na základě těchto charakteristik nakonec vznikl takto nastavený volební systém. Jedná se tedy o poměrný volební systém se všemi jeho výhodami i nedostatky. Pro přerozdělování mandátů se v 90. letech používal dělitel Saint-Lagüe (dělení řadou čísel 1, 3, 5, 7 atd.). Změna v oblasti přepočtu hlasů na mandáty nastala v roce 2002. Jednalo se o dobu, kdy politický systém v ČR fungoval na základě tzv. opoziční smlouvy mezi vládnoucí ČSSD a ODS, která se zavázala, že např. nebude vyvolávat hlasování o nedůvěře, nebo že se na základě společné domluvy pokusí zavést nový volební systém. Ve skutečnosti se jednalo o kartelovou dohodu, na jejímž základě by byly marginalizovány všechny ostatní strany. V podobném duchu se nesla i reforma volebního systému na komunální úrovni, která měla vést k posílení těchto dvou největších stran na úkor menších stran a nezávislých kandidátů. Místo dělitele Saint-Lagüe byl totiž pro přepočet hlasů nově používán D'Hondtův dělitel, který používá řadu čísel 1, 2, 3, 4 atd.). Taktéž byla zavedena uzavírací klauzule ve výši 5 %, která měla napomoci parlamentním stranám a

³¹ OUTLÝ, J. (2004): c.d., s. 15-16.

zabránit nezávislým kandidátům ve vstupu do zastupitelstev. Toto nastavení bylo důležité především pro velká města. Sám dělitel měl ten význam, že mandát připadl spíše větší než menší straně.³²

Velmi specifický, v porovnání s ostatními volbami v českém prostředí, je daný systém v podobě kandidátních listin a také počtu hlasů. V jiných volbách má volič pouze jeden hlas plus preferenční hlasy, díky kterému si zvolí jednu ze stran a v jejím rámci může využít své preference. Ovšem v komunálních volbách má každý volič tolik hlasů, kolik je mandátů v zastupitelstvu (pokud je zastupitelstvo 15 – členné, tak má volič 15 hlasů). K podobě hlasovacího lístku, zatímco při jiných volbách má volič zpravidla k dispozici několik lístků a na každém z nich se nachází kandidátka daného uskupení, tak před volbami do obecních zastupitelstev každý potenciální volič dostane jeden velký arch papíru, na kterém se nachází všechna kandidující uskupení. Jedná se o relativně volnou kandidátní listinu a je hned několik možností, jak může volič upravit tento hlasovací lístek. Za prvé, může označit jednu z kandidujících stran, tzn. že dá hlas všem kandidátům dané strany. Další z možností je označit kandidáty z různých stran s tím, že využije všechny své hlasy individuálně. Poslední možností je kombinace těchto prvků, tedy označení jak strany, tak také kandidátů z různých stran. Pokud volič zvolí tuto možnost úpravy hlasovacího lístku, tak to povede k tomu, že si například vybere pět kandidátů z jiných stran, kteří dostanou každý jeden hlas a zbytek hlasů získají nejvýše postavení kandidáti ze strany, kterou daný volič zaškrtnl.³³

Na první pohled se zdá, že takto nastavený systém kandidátních listin vede k vyšší personalizaci díky tomu, že samotný volič může vybírat osobnosti ze všech kandidátek a nemusí volit jen stranu. Jenže pokud se na nastavení voleb podíváme lépe, tak většina voličů nenajde takový počet osobností, aby vyčerpala všechny své hlasy a tak často volí i nějakou stranu, která získá zbytek hlasů pro nejvýše postavené stranické kandidáty, což při absenci klasických preferenčních hlasů, jako je tomu

³² BALÍK, Stanislav: *Komunální volby v České republice v roce 2002*. Brno, MPÚ 2003, s. 22.

³³ CHYTILEK, Roman – ŠEDO, Jakub – LEBEDA, Tomáš – ČALOUK, Dalibor: *Volební systémy*. Praha, Portál 2009, s. 315.

například při volbách do Poslanecké sněmovny, znamená, že si strana může lépe pohlídat to, kdo se za její stranu dostane do zastupitelstva. Zatímco kandidát č. 1 na kandidátce do sněmovny může být na základě preferenčních hlasů „vyšachován“, tak kandidát č. 1 u velkých stran typu ODS či ČSSD má téměř 100% jistotu zvolení. Nelze tedy na takto nastavený volební systém nahlížet jako na personalizovaný a na takový, který by ubíral moc politickým stranám.

2.2 Nezávislí kandidáti v českém komunálním prostředí

Oproti prvorepublikové tradici mají nezávislí kandidáti mnohem lepší možnosti usilovat o mandáty v zastupitelstvech. Jedná se jak o nezávislé kandidáty, tak i o sdružení nezávislých kandidátů. Zajímavá je i situace v otázce občanů, kandidujících za politické strany. Zákon totiž nevyžaduje nutnost, aby na kandidátce např. sociálních demokratů musel být alespoň jeden z kandidátů členem navrhované strany.³⁴ Kdyby totiž existovala nějaká taková podmínka, zavedené politické strany by měly problémy s kandidaturou v malých obcích, kam už nejsou schopny dosazovat kandidáty, kteří by byli členy dané politické strany.

V roce 1994 byl učiněn ze strany zákonodárců pokus o ztížení kandidatur jak u nezávislých, tak i u jejich sdružení. Zatímco mezi lety 1990 a 1994 stačilo pro podání nezávislé kandidatury u obou variant (jak jednotlivce, tak sdružení) pouze několik desítek až stovek podpisů (např. v námi sledované skupině měst 20 tisíc-50 tisíc obyvatel se jednalo o pouhých 200 podpisů), tak po reformě z roku 1994 se tato hranice pro zaregistrování kandidatury zvedla až na desetitisíce podpisů u velkých měst, jelikož pevný počet podpisů u podpůrné petice byl změněn na procentuální vyjádření (u sdružení to bylo 7% podpisů všech obyvatel dané obce na podpůrné petici kandidatury).³⁵ Dobrým příkladem může být Praha, kde před rokem 1994 stačilo ke kandidatuře nezávislého jednotlivce 400 podpisů a po něm se tato hodnota zvedla na 6000 a u

³⁴ BALÍK, Stanislav (2009): c.d., s. 90.

³⁵ OUTLÝ, J. (2004): c.d., s. 20-21.

sdužení dokonce došlo ke zvýšení ze 400 až na 84 000 podpisů. Takto nastavený systém ve své podstatě narušuje rovnost volební soutěže. Protože na základě výpočtu lze vypočítat, že ve větších městech, přesněji tam, kde se nachází více jak 14 300 obyvatel, je už snazší založit politickou stranu, k jejímuž zaregistrování je potřeba 1000 podpisů a za mírný poplatek se může účastnit i krajských a sněmovních voleb, nežli kandidovat jako sdužení nezávislých kandidátů.³⁶

Na tuto vzniklou situaci tak nezávislí kandidáti ve větších městech zareagovali racionálně a logicky, jelikož místo sdužení raději založili politickou stranu, v jejímž názvu dali nějakým způsobem najevo, že se jedná o uskupení nezávislých.³⁷ Postupem času pak došlo k centralizaci činnosti nezávislých kandidátů. Vznikaly „nezávislé“ strany, které sice působí celorepublikově, ale jejím cílem není zasahovat do politiky na národní úrovni. Spíše se starají o to, aby jednotlivé nezávislé subjekty měly dostatek zdrojů, především pak finančních. V současnosti patří mezi úspěšná uskupení tohoto typu např. SNK ED, Sdužení nezávislých (SN) či Nezávislí (NEZ). Vedle jakéhosi „servisu“ pro lokální uskupení považují tyto strany za úspěch, pokud se jim podaří získat mandát v krajských volbách, případně, pokud uspěje jimi navržený kandidát ve volbách do senátu.³⁸

I přes neoddiskutovatelnou snahu zákonodárců zabránit rozmachu nezávislých v komunálním prostředí a posílení role stran na úrovni obcí se to moc nedaří, což dokazuje tabulka č. 1. Tato tabulka nám znázorňuje, jaké byly zisky hlavních politických stran, které působí dlouhodobě také na celonárodní úrovni, v tomto případě se jedná o ODS, ČSSD, KSČM a KDU-ČSL, a porovnává je se zisky sdužení nezávislých kandidátů a nezávislých kandidátů.

³⁶ BALÍK, S. (2009): c.d., s. 91.

³⁷ Jednalo se např. o Sdužení pražských nezávislých či Sdužení nezávislých kandidátů města České Budějovice. Viz BALÍK, Stanislav: *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností: koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994-2006*. Brno, CDK 2008, s. 56.

³⁸ BALÍK, S. (2009): c.d., s. 92.

Tabulka č. 1: Počet hlasů a mandátů v posledních třech komunálních volbách v ČR v %

Pol. subjekt	2002		2006		2010	
	Hlasy	Mandáty	Hlasy	Mandáty	Hlasy	Mandáty
ODS	25,2	9,2	36,2	11,3	18,8	8,2
ČSSD	15,6	7,4	16,6	6,9	19,7	7,3
KSČM	14,5	9,1	10,8	6,8	9,6	5,1
KDU-ČSL	9,6	9,6	5,8	8,1	5,5	6,0
SNK	11,5	53,2	9,5	58,1	12,1	49,6

Zdroj: volební server ČSÚ volby.cz

Zatímco v ziscích hlasů se nezávislí nemohou rovnat zavedeným politickým stranám, tak naopak převaha nezávislých kandidátů co do počtu získaných mandátů je skutečně impozantní. Je zajímavé, že nezávislí potřebují na získání 50 % všech mandátů jen kolem 10 % hlasů, tedy že jejich zisky jsou silně disproporční, je ovšem třeba připomenout, že drtivou většinu svých mandátů nezávislá uskupení získávají v malých obcích, kde velké strany často ani nekandidují. Celkově je ovšem mnohem snazší získat zastupitelské křeslo v obci se stovkou obyvatel než ve městě se 100 tisíci obyvateli, jelikož není potřeba vynakládat velkou snahu na získání křesla. Za to celostátně působící strany získávají výrazně více hlasů, než kolik nakonec obsadí v jednotlivých obecních zastupitelstvech mandátů. To platí jak pro ODS, tak také pro ČSSD a KSČM. Například ve volbách 2006 ODS získala o více jak třetinu méně mandátů, než kolik získala hlasů. Jediná z vybraných stran, která je schopná generovat větší zisky mandátů, než hlasů, je KDU-ČSL. U ní je to dané její silnou regionální podporou v oblastech s vyšší mírou religiozity, především pak na jižní Moravě. Tam dosahuje vynikajících výsledků, ovšem pak ztrácí především v Čechách, kde je věřících méně. Výsledky jsou samozřejmě ovlivněné rozdílností systému měst a obcí, ale i tak nám tabulka č. 1 dobře znázorňuje, že i přes pokusy ztížit nezávislým vstup do komunální politiky jsou nezávislí představitelé obcí

hybnou silou lokální politiky a nic zatím nenasvědčuje tomu, že by se to mohlo v nejbližší době změnit. Pokud si strany nezískají důvěru občanů, tím pádem nebudou ochotni vstupovat do nich ve větší míře, čímž by mohli pomoci pokrytí komunálního prostředí z vlastních zdrojů, tak nebudou na komunální úrovni hybnou politickou silou. Ale tato představa je zatím v nedohlednu.

2.3 Důležité „nezávislé“ strany

Za „nezávislé“ strany lze považovat takové strany, které sice působí celonárodně, ovšem nejedná se o typické celonárodní politické strany, jak jsou známy dnes. Ty mají svojí jasně danou strukturu, mají svého lídra v podobě předsedy, nejbližší spolupracovníky na postech místopředsedů atd. Typické politické strany, působící po celé zemi, a její hlavní představitelé se snaží ve všech regionech vystupovat víceméně jednotně, všechny regionální organizace prosazují společný program a tím je tak každá z těchto stran relativně čitelná.

„Nezávislé“ strany jsou ve své podstatě heterogenním uskupením. Jejich struktura není tak jasná, jako u předešlého typu politických stran. Sice mají svého předsedu, ovšem nejedná se většinou o nějakého výrazného lídra, který by byl mediálně známou osobností a který by nějak mohl výraznějším způsobem ovlivnit směřování strany. Tyto strany působí především jako servis pro různá lokální uskupení, která se rozhodla do těchto stran vstoupit a mohou tak čerpat jak finanční, tak i informační zdroje. Mezi informační zdroje pak patří především různé poradenské služby, které mohou poskytovat starostové a zastupitelé z jiných měst a tyto rady by pak mohly být užitečné i ve vlastním městě a regionu. Velký rozmach těchto stran nastal po pokusech o ztížení vstupu nezávislých kandidátů a jejich hnutí, především pak tomuto rozmachu napomohla reforma z roku 1994. Po těchto reformách bylo totiž snazší založit novou politickou stranu, než kandidovat v jedněch volbách jako hnutí nezávislých.

Tyto strany často rekrutují mezi své kandidáty většinou výrazné osobnosti, které jsou sice politicky schopné, ale nehodlají vstoupit do vysoké politiky v rámci etablovaných politických stran, jen mají zájem o péči a rozvoj své obce či města. Nejen pro tyto lidi, ale i celkově ve společnosti je problémem, že pojem „strana“ či „stranická politika“ získala od dob komunismu silně pejorativní význam a schopní občané, kterým není lhostejný osud jejich regionu, ale zároveň nechtějí vstoupit do politických stran, musí hledat jiné alternativy pro aktivní fungování v komunální politice. A jednou z nich je právě „nezávislá“ strana. I když se formálně jedná o strany, tak se tato uskupení snaží tento fakt zahalit tak, že si pojem strana vůbec nedají do názvu a ještě se snaží svůj nezávislý původ umocnit tím, že se v názvu vyskytují hesla jako například nezávislí, občané, město atd.

Tam, kde klasická politická strana dopředu díky předvolebním průzkumům už tuší, že nemá šanci na úspěch, tak se často tato uskupení spojují s těmi „nezávislími“ a kandidují ve městech spolu. Tímto spojením tak klasická etablovaná politická strana získává hlasy, které by jinak skončily u konkurence a i pro nezávislé se jedná o užitečné spojení. Ve výzkumech ovšem v tomto kontextu vzniká jeden problém, který asociací těchto stran vyvstává. Tím problémem je to, že tyto strany kooperují jen v některých regionech a také se často spojují s jinými stranami. Stává se často, že stejná „nezávislá“ strana v jednom městě kandiduje s KDU-ČSL, jinde zase s TOP 09, v jiné obci zase s ČSSD atd. Tímto je komunální stranický systém velmi nepřehledný a ztěžuje tak výzkum dané problematiky.

Nyní si představíme neúspěšnější strany, které jsou svým původem považovány za nezávislé. Jedná se o strany, které v několika případech neuspěly pouze na komunální úrovni, ale získaly také například senátorský mandát či křesla v krajském zastupitelstvu. Mezi tyto uskupení patří především SNK Evropští demokraté či hnutí Nezávislí (NEZ).

2.3.1 SNK Evropští demokraté (SNK ED)

Politická strana s názvem SNK ED vznikla v únoru 2006 integrací politického hnutí SNK sdružení nezávislých a politické strany Evropští demokraté. Již předtím obě tato uskupení spolupracovala a do voleb vstupovala pod zkratkou SNK-ED, ovšem k úplnému sloučení došlo až v roce 2006. Strana se od svého založení snaží profilovat jako pravostředová a především pak také jako proevropská. Jedná se tedy formálně o politickou stranu, ale jejím hlavním úkolem je především zastřešení kandidátů, kteří se profilují jako nezávislí a taktéž jim může pomoci odbornými radami, kterými mohou přispět lidé z jiných regionů a které by mohly být nápomocny i jinde. Její program vychází z několika základních priorit, z nichž jedna jasně podporuje větší míru participace občanů v otázkách věcí veřejných. Tato priorita zní: *„větší míra využití principů přímé demokracie jako jednoho z nástrojů posílení demokratičnosti společnosti a většího podílu veřejnosti na rozhodování zásadních otázek života a budoucnosti České republiky.“*³⁹

Její největším úspěchem zůstává výsledek z voleb do EP v roce 2004, tedy ještě před úplnou integrací obou politických uskupení, kdy jejich společná kandidátní listina získala přes 11 % hlasů. I v dalších volbách, které probíhaly již po jejich sloučení, oslovovala voliče, ale především se jednalo právě o volby komunální. Například do Poslanecké sněmovny se nikdy nedostala. Vedle komunální úrovně pak také bývá úspěšná i v evropských volbách. Celkově SNK ED disponuje velkým počtem starostů v mnoha městech a obcích v ČR a jedná se o nejúspěšnější „nezávislou“ stranu v Česku. Mezi její další úspěchy ve volbách patří například získání tří křesel v EP, čtyř senátorských mandátů a vlastního senátního klubu, 36 křesel v krajských zastupitelstvech a 3222 mandátů v zastupitelstvech měst a obcí po celé republice.⁴⁰

³⁹ *O nás – SNK Evropští demokraté:* <http://www.snked.cz/o-nas.html> (1. 3. 2013).

⁴⁰ *Volební úspěchy – SNK Evropští demokraté:* <http://www.snked.cz/volebni-uspechy3018.html> (1. 3. 2013).

2.3.2 Nezávislí (NEZ)

Hnutí Nezávislí funguje na české politické scéně již téměř 20 let a jeho působnost je téměř výhradně na úrovni komunální. Toto hnutí taktéž poskytuje prostor těm občanům, kteří jsou ochotni ovlivňovat veřejné záležitosti, ale zároveň nechtějí vstupovat do politických stran a účastnit se mocenského boje mezi nimi. Jeho význam vzrostl po reformách v oblasti volebního systému a byrokratického ztížení vstupu nezávislých kandidátů a hnutí do volební soutěže zvýšením počtu podpisů pro zapsání kandidáta. Právě toto hnutí tak dává možnost kandidovat nezávislým zastupitelům po celé republice bez nutnosti sbírat podpisy a umožňuje a zajišťuje tak pro ně stejné šance, jako politickým stranám.

Nezávislí také dlouhodobě kritizují volební systém, který podle nich zvyhodňuje velké parlamentní strany, které mohou fungovat díky příspěvkům ze strany státu. Právě tyto prostředky často chybí těm stranám a kandidátům, kteří jsou noví a často si tak musí vypomoci penězi z podnikatelských kruhů a tyto strany jim tak mohou být v případě úspěchu zavázané, viz poslední takový případ s Věcmi veřejnými. Nezávislí se snaží nabídnout kvalitní servis pro výrazné osobnosti a taktéž se jim snaží vytvářet zázemí pro kandidaturu.⁴¹

Ve svém programu se i Nezávislí snaží o větší participaci občanů v politice na komunální úrovni. Například prosazují zavedení přímé volby starostů, stejně jako možnost odvolání jeho osoby i ostatních členů obecní rady. Mezi další participační body v programu patří také možnost vyhlásit nové volby na základě výsledku místního referenda.⁴²

Je taktéž velmi složité toto hnutí nějakým způsobem identifikovat na pravolevé škále. Jedná se totiž o velmi heterogenní skupinu kandidátů, jejímž hlavním cílem je správa měst a obcí. Může se stát, že v jedné obci je za hnutí Nezávislí zvolen kandidát, který smýšlí spíše levicově a v jiné zase pravicovější kandidát. Pokud bychom se o zařazení pokusili na základě programu hnutí, tak se nejspíše jedná o středopravicovou stranu,

⁴¹ *Hnutí NEZÁVISLÍ – Hlavní stránka:* <http://www.hnutinezavisli.cz/> (1. 3. 2013).

⁴² *Hnutí NEZÁVISLÍ – Program:* <http://www.hnutinezavisli.cz/program> (1. 3. 2013).

která ve svém programu vyznává jak pravicové (podpora investic, podpora podnikání, volný obchod), tak také i levicové hodnoty (solidarita, důstojný život seniorů), ale ve větší míře je program spíše pravicový.

3 Analytická část

3.1 Datový soubor

V rámci analýzy problematiky participace a nezávislých v české politice jsme si na začátku museli vytvořit datový soubor. Jelikož analýza všech měst a obcí v ČR je extrémně časově náročná a není realizovatelná na rozsahu dané práce, museli jsme si nastavit nějaký menší rozsah. Jako nejlepší se jeví rozdělení měst a obcí na základě počtu obyvatel. Nakonec bylo stanoveno, že v rámci datového souboru budou zkoumána města o velikosti 20 tisíc až 50 tisíc obyvatel. V menších obcích, především těch, kde jsou pouze stovky obyvatel, se velmi často účastní voleb pouze místní sdružení či jednotlivci a kandiduje tam stejný počet kandidátů, jako je křesel. Nejedná se tedy o volební soutěž v pravém slova smyslu, jelikož zde neexistuje konkurující strana. Navíc se z velké části případů nejedná o členy politických stran, ale pouze o občany, kteří se starají o bezproblémový chod obce a o obecní finance. Z těchto důvodů byly tyto obce z analýzy vypuštěny.

Opačný problém nastává u velkých měst nad 50 tisíc obyvatel. Zde už nejčastěji kandidují straníci a za etablované politické strany typu ODS a ČSSD se téměř vždy účastní 100 % ze všech navrhovaných kandidátů na listině. V těchto velkých městech zastupitelstvo obvykle kopíruje situaci na celostátní úrovni a už často bývají úspěšné pouze velké strany a nezávislé či lokální kandidátky se nedostanou k mandátu. Také participace je v těchto velkých městech složitější, jelikož politici jsou od občanů mnohem dál, na rozdíl od malých obcí, kde jsou všichni sousedi, kteří se potkávají, je mnohem více slyšet hlas občanů.

Právě rozsah 20 až 50 tisíc obyvatel je zajímavý tím, že se v něm mísí výhody i nevýhody obou zmíněných skupin měst a obcí. Je zde větší potenciál pro participaci voličů na politických otázkách, jelikož strany nemají dostatek členů, tak musí již na této úrovni využívat ochotu nestranických kandidátů, aby potřebným způsobem zaplnily listinu. Těchto obcí je celkem 42 (Kolín, Kutná Hora, Mladá Boleslav, Příbram, Jindřichův Hradec, Písek, Strakonice, Tábor, Klatovy, Cheb, Sokolov,

Chomutov, Jirkov, Litoměřice, Litvínov, Česká Lípa, Jablonec nad Nisou, Náchod, Trutnov, Chrudim, Havlíčkův Brod, Třebíč, Žďár nad Sázavou, Blansko, Břeclav, Hodonín, Vyškov, Znojmo, Prostějov, Přerov, Šumperk, Kroměříž, Uherské Hradiště, Valašské Meziříčí, Vsetín, Krnov, Třinec, Bohumín, Český Těšín, Orlová, Kopřivnice, Nový Jičín). Z velké části se jedná o okresní města, která jsou jakýmsi centrem daného regionu, kde se vytváří důležitá regionální rozhodnutí, která nejsou zas až tak vzdálená běžnému občanovi, jak tomu občas bývá ve velkých stotisícových městech. Existují ovšem výjimky, v některých okresech je okresní město větší než 50 tisíc obyvatel a tak ve výběru chybí (např. okres Olomouc), jinde je sice okresní město větší, ale nahrazuje jej město jiné (např. Litvínov v okrese Most), nebo zase naopak je takto velkých měst povícero (např. Chomutov a Jirkov v okrese Chomutov). Časově je pak tato práce vymezena rokem 2010, kdy se konaly poslední volby do obecních zastupitelstev. Částečně se také bude práce zajímat i komunálními volbami v roce 2006, především při analýze stranických kandidátek ODS a ČSSD, kde se budou porovnávat změny v počtu nestraničských kandidátů mezi dvěma posledními volbami do městských zastupitelstev.

Vedle vybraných obcí jsou také součástí souboru klíčové proměnné, které ovlivňují míru participace občanů na věcech veřejných. Jednou z nich je samotná velikost obce podle počtu obyvatel. Další proměnnou v datovém souboru je celkový počet kandidujících uskupení, tedy jak velkých politických stran, tak také různých regionálních stran a nezávislých hnutí. Další z důležitých proměnných, která nám udává míru politické participace občanů, je volební účast, která právě v komunálních volbách patří k těm vůbec nejvyšším ze všech typů voleb v České republice. Vyšší účast bývá pouze ve volbách do Poslanecké sněmovny a také byla vyšší míra volební účasti v první přímě volbě prezidenta republiky, ovšem tento fakt je potřeba brát s rezervou, jelikož v dalších prezidentských volbách může být vše jinak. Navíc je třeba připomenout, že prezidentské volby jsou úplně jiným druhem voleb, ve kterém se nevolí strany, ale osobnosti. Ale z již zavedených voleb si ty komunální dlouhodobě udržují druhé místo, čímž je řadí k těm nejdůležitějším pro

občany. Další proměnné jsou socioekonomického typu. Jedná se o proměnné nezaměstnanost a vzdělání. Jejich hodnoty jsou použity z Českého statistického úřadu a jsou udávány k 1. 1. 2010.

Z volební databáze statistického úřadu pak autor získává další důležité proměnné. Systém umožňuje do analýzy zahrnout celkový počet nezávislých a nestranických kandidátů, tj. všech, kteří nejsou členy nějaké politické strany. Tento počet je získán díky možnosti systému, který vygeneruje nejen kandidáty na základě navrhované strany, ale i na základě politické příslušnosti, což nám do analýzy započítá i kandidáty z listin politických stran, ale zároveň nečleny. Na tuto proměnnou navazují další. V datovém souboru se totiž nachází počet nestranických kandidátů ve volbách do obecních zastupitelstev u dvou hlavních politických stran v zemi, tedy ODS a ČSSD, které si díky své relativně úzké členské základně musí na komunální úrovni častěji vypomáhat nestranickými kandidáty. I na tom se dá zjistit míra participace občanů v politice. Pro srovnání se v datovém souboru vyskytuje stejná proměnná, ale za rok 2006. Bude zajímavé pozorovat, jak se tyto hodnoty měnily v čase.

3.2 Průměrné hodnoty pozorovaných proměnných

Všechny námi pozorované proměnné jsme zprůměrovali a získali jsme hodnoty, která v průměru dosahuje každá z nich. Průměrná velikost města dané populace je 28997 obyvatel, tedy logicky je více těch menších měst, které se blíží k 20 tisícům a jejich počet se s rostoucím počtem obyvatel zmenšuje. Proměnná kandidující strany vykazuje v datovém souboru průměrnou hodnotu 10,73, což značí relativně vysokou míru soutěživosti voleb. Zajímavá je také průměrná hodnota v otázce volební účasti, když průměrně v každém ze sledovaných měst byla více než 40 %, tedy na české poměry a v porovnání s ostatními druhy voleb relativně vysoká. Průměry u socioekonomických proměnných, tedy u vysokoškolského vzdělání a nezaměstnanosti vykazovaly tyto hodnoty: lidí bez práce, kteří žijí ve 42 námi

sledovaných městech, je více než 10 %, tj. každý desátý člověk je nezaměstnan. Jedná se o relativně vysoké číslo, které nám zkomplikuje participaci občanů. Podobné hodnoty vykazují vysokoškolsky vzdělaní lidé, kde také bezmála každý desátý obyvatel ze 42 zkoumaných měst disponuje vysokoškolským diplomem.

Čísla z volebního portálu ČSÚ volby.cz nám říkají, že celkově v komunálních volbách v roce 2010 kandidovalo nezávislých a nestraníků v průměru téměř 60 % ze všech kandidátů. Podobná čísla vykazují i výsledky voleb 2006. Pokud se podíváme na všechny kandidátní listiny ODS a ČSSD v komunálních volbách 2006 a 2010 a porovnáme je, zjistíme, že není pozorovatelná nějaká relevantní změna. Zatímco u ODS mezi jednotlivými volbami došlo k průměrnému poklesu počtu nestraníků o zhruba 0,2 %, tak u ČSSD je pozorovatelný pokles o více jak 3 %. Daný pokles nestraníků na kandidátních listinách ODS a ČSSD může být způsoben především tím, že v posledních letech se mírně zvedá počet členů v politických stranách především ze strany studentů a mladé generace, která již nepamatuje komunistickou minulost a nemá s pojmy jako „strana“ či „stranická politika“ tak výrazně negativní konotace, jako je tomu u předešlých generací.

Tabulka č. 2: Průměrné hodnoty pozorovaných proměnných

Proměnná	Obyvatelé	Kand. strany	VÚ 2010	VŠ vzdělání	Nezaměstnanost
Průměrná hodnota	28977,66	10,74	40,19	11,62	10,84

Zdroj: Český statistický úřad: esu.cz, zpracováno autorem

Tabulka č. 3: Porovnání volebních proměnných mezi lety 2006 a 2010

Proměnná	% nez.	% nez.	ODS	ODS	ČSSD	ČSSD
	2006	2010	2006	2010	2006	2010
Průměrná hodnota	56,48	59,15	9,61	9,39	23,29	20,18

Zdroj: volby.cz, zpracováno autorem

3.3 Analýza kandidátních listin ODS a ČSSD z pohledu nestranických kandidátů

Z pohledu participace a ochoty nečlenů kandidovat za největší tuzemské politické strany je zajímavá analýza kandidátních listin ODS a ČSSD ve 42 zkoumaných městech 20-50 tisíc. V ní se zaměříme na to, jak často za ně nestraníci kandidují, ale ještě důležitější je pro analýzu role politických stran. Politické strany totiž sestavují své kandidátky a ony rozhodují, kdo na jakém místě bude. Je to důležité především z pohledu tzv. volitelných míst, tedy několika prvních míst, která mívají nejvyšší šanci získat zastupitelské křeslo. Navíc se v komunálních volbách nemůže jen tak stát, že by byl třeba kandidát z prvního místa sesazen a nezískal mandát na základě preferenčního hlasování, jako se tomu často dělo např. ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010, kdy byl tento princip participace hojně využíván. Lidé tak dali najevo svůj nesouhlas se stranickým rozdělením kandidátů na listině, ale zároveň považovali za správné tuto stranu volit. Po celé České republice bylo mnoho kandidátů, kteří byli mezi voliči strany nepopulární, a tak byli díky možnosti preferenčního hlasování sesazeni a nedostali se tak do sněmovny.⁴³ Ovšem na komunální úrovni preferenční hlasování tak, jak je známo a využíváno ve volbách do Poslanecké sněmovny, chybí a kandidáti na prvních místech mají téměř 100% jistotu zvolení. Každý volič má přesně tolik hlasů, kolik se rozděluje mandátů a volič může vybírat napříč všemi kandidátními listinami. Jelikož se stává, že volič

⁴³ Např. Ivan Langer, či Pavel Severa.

nenajde takový počet osobností, aby vyčerpal všechny své hlasy, tak se často uchýlí i k volbě nějaké ze stran a zbytek svých hlasů dostanou kandidáti na prvních místech jím vybrané strany. Proto je z pohledu nestranických kandidátů důležité, na jakém místě kandidují. Volitelnost kandidáta byla zvolena na základě rozdělení kandidátních listin na třetiny a právě úvodní třetina je pro analýzu použita jako volitelná. Například, pokud by se v daném městě volilo zastupitelstvo o velikosti 33 mandátů, tak za volitelná místa se považuje prvních 11 míst na dané kandidátce.

Tabulka č. 4: Nestraníci na kandidátkách ČSSD

Kandidátů celkem	Nestraníci celkem	Nestraníci na volitelných místech
1164	231 (19,8 %)	56 (4,8 %)

Zdroj: volby.cz, zpracováno autorem

Na kandidátkách ČSSD ve všech 42 zkoumaných městech se vyskytovalo 1164 kandidátů. Z toho při nedostatku vlastních členů byla pětina z nich nestraníky, což není zanedbatelné číslo, celkem jich bylo 231. Ovšem zajímavý je pohled na volitelná místa. Z více jak dvou stovek nestranických kandidátů pouze 56 se dostalo na volitelná místa, tedy pouhá 4,8 % ze všech kandidátů z listin ČSSD. Takže i když ČSSD mívá problém s menší členskou základnou, tak stále produkuje takové množství kandidátů, že na volitelná místa nepotřebuje tolik kandidátů, kteří jsou mimo stranu. Ještě těžší pozici mají nestraníční kandidáti na listinách ODS. Na 42 sledovaných kandidátních listinách se před komunálními volbami 2010 nacházelo celkem 1162 potenciálních zastupitelů. Ovšem nestraníků zde bylo pouze 106, tedy necelých 6 %. Jak u ODS, tak i ČSSD se jedná o docela nízké číslo. A pokud se podíváme na volitelná místa, tak je situace pro nestranické kandidáty ještě složitější, když pouhé 1,3 % ze všech kandidátů na listinách ODS se dostalo na takové pozice, které by jim dávaly reálné naděje na zvolení do zastupitelstev. Jednalo se o 15 takovýchto kandidátů.

I přes tento nízký počet nestraníků na volitelných místech u ODS a ČSSD se i v námi sledovaných městech dokonce nachází i takové případy, že lídr kandidátky nebyl členem dané politické strany. U ČSSD se jednalo o tyto případy: Kolín, Jindřichův Hradec, Třinec a Český Těšín. U ODS i díky velmi nízkému počtu kandidátů na volitelných místech takový případ neexistuje. Na základě výše zmíněných faktů je tedy role nestraníků relativně slabší.

To, že jsou politické strany v kategorii měst 20-50 tisíc úspěšnější, dokazuje i to, že se najde hned několik měst, kde za ODS či ČSSD kandidují už jenom čistě straničtí představitelé. Konkrétně u ČSSD se jedná o 8 případů a u ODS je tento počet ještě téměř dvojnásobně vyšší, přesněji jde o 15 měst, kdy se na kandidátní listině vyskytnou čistě jen členové největší pravicové strany v zemi na komunální úrovni. Dokonce se v analýze vyskytuje několik měst, kde ani u jedné ze sledovaných stran nekandidoval jediný nestraník. Celkem to jsou 4 města: Chomutov, Blansko, Prostějov a Vsetín. U Chomutova a Prostějova to není úplně překvapivá informace, jelikož se jedná o města, jejichž počet obyvatel se blíží k 50 tisícům, ale v případě Vsetína a Blanska, jako zástupců měst lehce za 20 tisíc, je tento postup přinejmenším zajímavý, jelikož nepotvrzují široce rozšířenou tezi, že s rostoucí velikostí města klesá počet nestraníků na stranických kandidátkách díky tomu, že v těchto městech mají dostatek členů, které mohou nominovat na volební listiny. Nejedná se ani o města, kde by kandidovalo výrazně méně nezávislých kandidátů z toho pohledu, že by si i ostatní kandidátské subjekty mohly vystačit s vlastní členskou základnou. Ovšem jestli existuje korelace mezi proměnnými, procento nestraníků na kandidátkách ODS/ČSSD a počtem všech nezávislých a nestranických kandidátů nám určí až podrobná analýza na konci práce.

V datovém souboru taktéž nalezneme několik zajímavých případů, především, co se týká nárůstu nestranických kandidátů na jednotlivých listinách mezi volbami v letech 2006 a 2010. U ODS najdeme jak případy, kdy byl počet nestraníků ve volbách 2006 výrazně vyšší než v roce 2010 a naopak. První z nabízených možností je pozorovatelná například ve městě Kolín, kde mezi lety 2006 a 2010 klesl

počet nestraníků ze 44 % na bezmála čtvrtinu. Další z měst, které mělo výraznější sestupnou tendenci, je Sokolov. Zde ve volbách 2006 kandidovalo skoro 30 % nestraníků a v následujících volbách to byl už jeden jediný kandidát (procentuálně 3,7 %). Podobně tomu bylo u ODS v Šumperku, ze čtvrtiny kandidátů v roce 2006 to byl pouhý jeden kandidát v roce 2010. Opačné tendence, tedy nárůst, byl asi nejvýrazněji vyzorován v jihomoravském Znojmě, kde ještě v roce 2006 nekandidoval jediný nestraník, ale v následujících volbách už více jak čtvrtina kandidátů nepocházela z členské základny ODS. Svůj vliv na tento stav měla jistě i korupční aféra, ale o tomto a několika dalších případech bude zmínka v další části práce. Podobné případy se nachází i u ČSSD. Například v Táboře pozorujeme relativně vysoký pokles z více jak 40 % až na necelých 23 %. Velmi zajímavé je také počínání ČSSD v severočeském Jablonci nad Nisou., kde poklesl počet nestraníků z více jak třetiny nestraníků až na nulu.

Také se zde nachází odchylné případy, kdy se počet nestraníků na kandidátkách blíží 50 %. U těchto odchylných případů pak byla stanovena hranice 40 %. Mezi města s takovou strukturou kandidátní listiny v případě ODS patří dvě, která se nachází v Moravskoslezském kraji, konkrétně se jedná o Bohumín a Nový Jičín. U nich je takto vysoký počet nestraníků u jinak relativně silné členské základny ODS u měst 20-50 tisíc očekávatelný, jelikož tento region je silně levicový a rekrutovat nové členy do největší české pravicové strany právě zde není vůbec snadné. U ČSSD je těchto případů o mnoho více i díky tomu, že za ně celkově kandiduje více nestraníků, než v ODS. Jedná se o tato města: Klatovy, Náchod, Žďár nad Sázavou, Šumperk, Český Těšín a Nový Jičín. Které z námi stanovených proměnných z našeho datového souboru nejvíce korelují s podobou kandidátních listin ODS a ČSSD, nám pak vysvětlí následná podrobná analýza.

Tabulka č. 5: Nestraniční na kandidátkách ODS

Kandidáti celkem	Nestraniční celkem	Nestraniční na volitelných místech
1162	106 (5,8 %)	15 (1,3 %)

Zdroj: volby.cz, zpracováno autorem

Velmi zajímavý pohled nabízí samotné výsledky voleb. I když v komunálních volbách nefunguje typické preferenční hlasování, jelikož každý volič má tolik hlasů, kolik se volí mandátů, a také může vybírat kandidáty z více listin. Ovšem role politických stran v otázce nominace a pořadí jednotlivých kandidátů je relativně silná, protože pokud volič zaškrtně vedle několika individualit na jiných kandidátkách také i vybranou politickou stranu, tak získají zbytek voličových hlasů první místa na kandidátní listině zvolené strany, která tak mívají velmi vysokou šanci na zvolení. A pokud by volič označil pouze politickou stranu, tak všechny voličovy hlasy získají všichni kandidáti, kteří se nachází na listině občanem zvolené politické strany.

Že je složité odstranit v komunálních volbách kandidáty na předních místech, nám prokázala analýza postupu bezpartijních kandidátů na jednotlivých listinách, kde jsme vedle těchto postupů pozorovali, jestli první dva kandidáti na kandidátkách ODS a ČSSD ve volbách do městských zastupitelstev roku 2010 a ve sledované populaci měst 20-50 tisíc skutečně nakonec získali mandát. První dva kandidáti jsou vybráni záměrně, jelikož se jedná o politiky, kteří se hodlají ucházet o posty starosty a místostarosty. Výsledky analýzy jsou jednoznačné. Z listin ČSSD ve všech 42 případech skutečně první dva kandidující získali zastupitelský mandát. U ODS tomu také tak ve většině případů bylo, ale hned 3 lídři kandidátek byli voliči vyškrtnuti. Jednalo se o města Kolín, Břeclav a Žďár nad Sázavou. Z druhého místa pak nezískalo mandát hned 9 kandidátů. Důvodů pro takovéto chování voličů může být hned několik. ODS má v některých oblastech relativně špatnou pověst a tak voliči tímto způsobem protestují proti stranické nominaci, je to sice složitější, ale jak je vidět, tak to skutečně lze. Dalším důvodem

může být i otázka vzdělání. Pravicoví voliči jsou vzdělanější, více si hledají alternativní zdroje informací, znají více situaci ve svém městě, a tak častěji využívají takto koncipované hlasování.

Analýza postupu bezpartijních na kandidátních listinách ODS a ČSSD v rámci komunálních voleb 2010 probíhala tím způsobem, že jsme si prošli dané kandidátky u všech případů a pozorovali, jestli některý z bezpartijních kandidátů nepostoupil na listině díky „preferenčnímu hlasování“. Za postup se v rámci dané problematiky považovalo to, že bezpartijní kandidát získal mandát, který by díky tomuto postupu nezískal z toho důvodu, že byl na místě, které by mu nezajistilo zvolení. U ČSSD se tímto způsobem dostalo k jinak nezískatelnému mandátu 17 bezpartijních kandidátů. U stále nejsilnější pravicové strany, ODS, bylo opět těchto případů více, přesněji 19. Je zajímavé, že počet těchto postupů je u ODS vyšší, i když měla na svých kandidátních listinách o více jak polovinu méně bezpartijních, než ČSSD. Důvody pro toto chování budou velmi podobné, jako u odstraňování kandidátů z prvních míst, tedy pověst ODS a vzdělání, jelikož je větší pravděpodobnost, že vzdělanější člověk si častěji projde celý arch s kandidáty a hledá ty kandidáty, které třeba zná nebo o nich ví, že jsou něčím výjimeční, naopak méně vzdělaní častěji zaškrtnou stranu a tím je volba u konce.

Přestože se dlouhodobě tvrdí, že etablované politické strany mívají velké problémy s obsazením kandidátních listin vlastními členy, není tomu úplně tak. Sice si tyto strany stále musí vypomáhat kandidáty, kteří nejsou členy dané politické strany, ale jejich počet je relativně nízký a ještě jasnější je situace na volitelných místech, kam již kandiduje skutečně jen hrstka nestraničských kandidátů. Je ovšem samozřejmostí brát tato fakta s rezervou, jelikož se stále bavíme o středně velkých městech, kde je situace pro zavedené politické strany přece jen příjemnější a jednodušší. Pokud bychom přidali i velká města nad 50 tisíc, tak by výsledky byly příznivější pro strany a naopak, pokud bychom do analýzy zanesli i menší města a obce, tak by se analýza vychýlila směrem k nezávislým a nestraničským kandidátům. Ovšem v takto vymezeném souboru měst 20-50 tisíc obyvatel je pozorovatelný relativně slabý vliv nestraničských kandidátů a naopak roste role

politických stran a jejich členů, kteří nestraníky nepouští k možnosti získat zastupitelské křeslo.

3.4 Zajímavé případy z pohledu nestranických kandidátů

3.4.1 Chomutov

Případ Chomutova je zajímavý hned z několika úhlů pohledu. Sice se jedná o jedno z mála měst, kde jak ve volbách 2006, tak i o čtyři roky později se na kandidátské listiny ODS a ČSSD nedostal jediný kandidát, který by nebyl jejich členem, ale naopak zde vzniklo hned několik nezávislých subjektů, které nakonec také uspěly ve volbách 2010.

Prvním z nich bylo sdružení „NESPOKOJENÍ OBČANÉ!“, které získalo 8,55 % hlasů a 3 mandáty v městském zastupitelstvu. Ovšem fenoménem těchto voleb v Chomutově se stalo sdružení „PRO CHOMUTOV“, které získalo přes 20 % hlasů a taktéž získalo 8 mandátů, stejně jako vítězná ČSSD. Za vznikem tohoto sdružení stála snaha změnit Chomutov. Jak tvrdil jeden z jejich zakladatelů Jan Hartman: „Chceme změnit Chomutov, napravit jeho pověst a zprůhlednit hospodaření. Nechceme, aby Chomutov byl pokladničkou pro lobbisty a komunální oligarchy.“⁴⁴ Narážel tím především na politiku místní ODS a na tehdejší primátorku Ivanu Řápkovou. Pro úspěch tohoto uskupení bylo také důležité spojení s chomutovskými zelenými. Především pak osoba Přemysla Rabase, který byl dříve ředitelem ZOO, určitě napomohla dobrému výsledku strany ve volbách. Sdružení „PRO CHOMUTOV“ tak není čistě nezávislým uskupením, ale kromě Přemysla Rabase se na kandidátce „PRO CHOMUTOV“ nachází jen tři další členové SZ,⁴⁵ takže i když by někteří mohli namítnout, že se tedy nejedná o čistě

⁴⁴ RÖDLING, Jan: *Rabas vs. Řápková: Do boje o radnici jde nové sdružení*. Chomutovský deník. http://chomutovsky.denik.cz/zpravy_region/rabas-vs-rapkova-do-boje---o-radnici-jde-nove-sdr.html (26. 3. 2013).

⁴⁵ *Kandidátní listina „PRO CHOMUTOV“*. <http://www.volby.cz/pls/kv2010/kv21111?xjazyk=CZ&xid=0&xv=12&xdz=3&xnumnuts=4202&xobec=562971&xstrana=364> (28. 3. 2013).

nezávislé uskupení, tak současná pozice SZ na politické scéně je oslabena tím, že se nejedná o parlamentní stranu a nejedná se o velkou stranu typu ODS, ČSSD či KSČM, takže pro potřeby této práce lze toto sdružení skutečně považovat za nezávislé.

Pokud se ještě ve zkratce zmíníme o kandidátní listině druhého z chomutovských nezávislých uskupení, tak „NESPOKOJENÍ OBČANÉ!“ jsou určitě více „nezávislí“ než „PRO CHOMUTOV“, jelikož na jeho kandidátce se nachází pouze nestraniční kandidáti a členové stejnojmenného hnutí, které lze stěží považovat za relevantní politickou stranu.⁴⁶

3.4.2 Jablonec nad Nisou

Toto severočeské město je zajímavé co do problematiky nezávislých a nestraničských kandidátů především ze dvou důvodů. Tím prvním je radikální změna na kandidátní listině ČSSD mezi dvěma posledními komunálními volbami v letech 2006 a 2010. Druhým zajímavým fenoménem, který se vztahuje právě na Jablonec nad Nisou, je nezávislé sdružení DOMOV NAD NISOU, které bylo velmi úspěšné v posledních dvou volbách do městského zastupitelstva.

Výraznou změnu u jablonecké kandidátní listiny ČSSD vyjadřují následující čísla. V roce 2006 kandidovalo za ČSSD 34,48 % kandidátů, kteří ovšem nebyli součástí členské základny. O čtyři roky později došlo k posunu a strana sestavila kandidátku pouze z vlastních členů. Lídr kandidátky Otakar Kypka vysvětloval změny na kandidátce především z toho důvodu, že se snažili omladit svoji kandidátní listinu a proto se rozhodli dát na ní mnoho nových lidí.⁴⁷ Ovšem určitě důležitější příčina ve změně podoby kandidátky pochází již ze situace z roku 2006. Tehdy došlo ve straně k různým neshodám, což mělo za následek odtržení části

⁴⁶ Kandidátní listina „NESPOKOJENÍ OBČANÉ!“.
<http://www.volby.cz/pls/kv2010/kv21111?xjazyk=CZ&xid=0&xv=12&xdz=3&xnumnuts=4202&xobec=562971&xstrana=197> (28. 3. 2013).

⁴⁷ KLIMENTOVÁ, Lenka: *Sociální demokraté věří ve volební zisk*. Jablonecký deník. http://jablonecky.denik.cz/zpravy_region/socialni-demokrate-veri-ve-volebni-zisk20100627.html (30. 3. 2013).

členské základny ČSSD, která šla do voleb s vlastní kandidátkou s názvem Klub sociálně demokratické orientace. Tato kandidátka ovšem neuspěla, jelikož získala pouze 2,88 % hlasů. Ovšem tyto hlasy by při absenci tohoto uskupení s největší pravděpodobností skončily právě u ČSSD, která by tak ve volbách 2006 možná získala víc, než pouhé 3 mandáty v městském zastupitelstvu. O čtyři roky později už kandidovala ČSSD jednotně a ve volbách se to pozitivně projevilo ziskem 16,73 % a 5 mandátů.

Druhým významným fenoménem Jablonce nad Nisou je úspěšné fungování nezávislého uskupení DOMOV NAD NISOU. Toto politické sdružení bezpartijních kandidátů vzniklo před komunálními volbami v roce 2006 a hned první volby, ve kterých soutěžili o přízeň voličů, dopadly pro ně velmi dobře. Získali totiž 27,75 % hlasů a především pak deset mandátů, tj. celou třetinu městského zastupitelstva. Celkově skončil DOMOV NAD NISOU na druhé příčce za ODS, která již dlouhodobě v Jablonci vítězí, ovšem při povolebním vyjednávání nenašla nejsilnější tuzemská pravicová strana koaliční partnery, s nimiž by získala většinu v zastupitelstvu. Získat koaliční partnery na svou stranu se ovšem povedlo právě uskupení DOMOV NAD NISOU, která se tak stala hybnou silou na radnici a lídr její kandidátky Petr Tulpa se stal dokonce novým starostou. Pro hnutí, které kandidovalo vůbec poprvé, se tak jednalo o úspěch. Ani o čtyři roky později nedošlo na straně výsledku DOMOVA k výraznější změně, sice oslabili na 24,70 % hlasů a 8 mandátů, ale i tak lze tento výsledek stále brát jako pozitivní. Samotným volbám ovšem předcházela relativně ostrá volební kampaň, kdy se hodně navzájem napadaly především ODS a DOMOV. Jenže po volbách v průběhu koaličního vyjednávání se obě strany rozhodly spojit a vytvořit koaliční vládu s podporou TOP 09 a dosavadní starosta za DOMOV Petr Tulpa se přemístil na pozici místostarosty. Je možné, že někteří voliči budou toto spojení brát za jakousi zradu na nich, ale uvidíme, jak to ovlivní výsledek ODS a především DOMOVA v dalších volbách do městského zastupitelstva.

3.4.3 Šumperk

Severomoravský Šumperk je důležitým případem pro problematiku nestraničských kandidátů. Jedná se o případ, ve kterém je pozorovatelný nejvyšší počet kandidátů, kteří se označují jako nestraničtí, tedy nejsou členy žádné z politických stran. Těchto kandidátů bylo v Šumperku 69,9 %. Jedná se o extrémně vysoké číslo, které je o více jak 10 % nad průměrnou hodnotou v komunálních volbách roku 2010. Tehdy do zastupitelstva kandidovala dvě čistě nezávislá uskupení, tím prvním a méně úspěšným bylo uskupení se složitým názvem Nezávislí demokraté a nezávislí kandidáti Internet pro Šumperk zdarma. Tím druhým nezávislým hnutím v těchto volbách byla Nezávislá volba, která byla naopak velmi úspěšná a to nejen v Šumperku, ale i v dalších místech Olomouckého kraje. Vedle nich pak ještě kandidovaly další dvě nezávislé skupiny kandidátů spolu se zavedenými politickými stranami. Mladá krev Šumperka kandidovala spolu s TOP 09, což jim mělo pomoci k překonání 5% uzavírací klauzule a vstupu některých jejich kandidátů do městského zastupitelstva, a KDU-ČSL si na kandidátku pozvala skupinu nezávislých kandidátů a jejich společná listina pak nesla název Křesťanští demokraté pro Šumperk.⁴⁸

Vůbec nejúspěšnějším šumperským nezávislým hnutím se ovšem stala Nezávislá volba, jejíž kandidátku vede dlouholetý starosta Šumperka Zdeněk Brož. Spojení nezávislých a Zdeňka Brože má již dlouholetou tradici. Za nezávislé Brož kandidoval ve všech volbách do městského zastupitelstva od vzniku České republiky, tedy již v roce 1994. V různých obměnách vedl Brož nezávislé kandidátky i ve volbách 1998 a 2002, ovšem současné nezávislé hnutí vůbec poprvé kandidovalo až v komunálních volbách v roce 2006, kdy získalo 15,74 % hlasů a 5 mandátů v zastupitelstvu. O čtyři roky později se Nezávislé volbě povedlo svůj minulý výsledek ještě výrazným způsobem vylepšit a nejen, že získala 24,80 % hlasů a 8 mandátů, ale především vyhrála komunální

⁴⁸ RYBIČKOVÁ, Stanislava: *O šumperskou radnici bude soutěžit 11 kandidátek*. Šumperský a jesenický deník. http://sumpersky.denik.cz/zpravy_region/o-mista-na-sumperske-radnici-bude-ve-volbach-soute.html (1. 4. 2013).

volby v Šumperku. Ostatní nezávislé subjekty, ať už samostatně nebo ve spojení se zavedenou politickou stranou, také relativně uspěly, protože nestraničtí kandidáti na společné listině s KDU-ČSL získali oba mandáty, které jí na základě výsledků voleb náležely,⁴⁹ a z kandidátky TOP 09 a Mladá krev Šumperka také jedno ze dvou získaných křesel získal nestraničtí kandidát.⁵⁰ Pro úspěch Nezávislé volby je nejdůležitějším faktem účast starosty Zdeňka Brože, jelikož se jedná o jednu z nejpoblárnějších politických osobností v regionu, což dokazuje jeho působení na pozici starosty Šumperka již od roku 2002.

3.4.4 Znojmo

V tomto centru jihomoravského regionu si po komunálních volbách v roce 2010 drží nejsilnější pozici levice. V těchto volbách totiž zvítězila ČSSD a na třetím místě se umístila KSČM. Po řadě vyjednávání nakonec vznikla koaliční vláda ve složení ČSSD, KDU-ČSL a nestraničtí. Jenže toto spojení nedisponovalo potřebnou většinou v zastupitelstvu a tak se hledal spojenec, který by tuto koalici podpořil. Tímto spojencem se nakonec stala KSČM a tímto krokem si znojemská vláda zajistila většinové zastoupení v zastupitelstvu, ovšem komunisté se nestali součástí radniční koalice.

V této radě chybí ODS, která byla mezi lety 2006 a 2010 klíčovou stranou a která ovládala znojemskou radnici. V návaznosti na problematiku nestraničtích kandidátů je právě znojemský případ tím nejzajímavějším z pohledu ODS, jelikož u ní došlo k radikálnímu nárůstu právě těch kandidátů, kteří nebyli členy ODS. Ještě v roce 2006 si při sestavování kandidátky před volbami do městského zastupitelstva vystačila z vlastních zdrojů, tak v dalších volbách již potřebovala více jak čtvrtinu kandidátů mimo stranu. Za hlavní příčinu této změny se

⁴⁹ *Kandidátní listina Křesťanští demokraté pro Šumperk.*
<http://www.volby.cz/pls/kv2010/kv21111?xjazyk=CZ&xid=0&xv=12&xdz=2&xnumnuts=7105&xobec=523704&xstrana=355> (1. 4. 2013).

⁵⁰ *Kandidátní listina TOP 09 a Mladá krev Šumperka.*
<http://www.volby.cz/pls/kv2010/kv21111?xjazyk=CZ&xid=0&xv=12&xdz=2&xnumnuts=7105&xobec=523704&xstrana=480> (1. 4. 2013).

považuje především korupční aféra, po jejímž vypuknutí těsně před komunálními volbami musela ODS přijít s nějakou změnou. A za ni by se dalo právě považovat větší zapojení nestraničných kandidátů, na něž je voliči častěji nahlíženo lépe než na stranické kandidáty, ovšem to může mít v tomto případě i opačný efekt, že se voliči budou ptát, jak může někdo mimo ODS kandidovat za stranu, která má za sebou takovou aféru.

Tato korupční aféra vypukla pouze několik týdnů před volbami v září 2010. Právě v této době byl protikorupční policií zadržen tajemník radnice Vladimír Krejčíř. Ten byl posléze obviněn ze zneužití pravomoci úřední osoby a sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, především v oblasti stavebnictví.⁵¹ Mezi těmi, které kvůli této korupční aféře policie vyslechla, byl i tehdejší starosta Znojma Petr Nezveda. Tato situace byla samozřejmě zbytkem místního zastupitelstva přijata s nervozitou a tak žádali svého starostu o vysvětlení na mimořádné schůzi zastupitelstva, jenže ten tento požadavek ze strany zastupitelů odmítl s tím, že nemá vlastně co říct. To se ovšem nelíbilo některým zastupitelům a tak se pokusili na základě otevřeného dopisu vyzvat starostu k rezignaci, což ovšem odmítl s tím, že pár dní před konáním voleb do městského zastupitelstva by se jednalo o prázdné gesto.⁵²

Po této korupční aféře se tak dal očekávat výrazně slabší výsledek ODS v porovnání s komunálními volbami v roce 2006, kdy získala 23,47 % hlasů a skončila těsně druhá. Jenže očekávaný výrazný propad se nekonal, opět obsadila druhé místo a získala 19,41 % hlasů, tedy jen o nějaké 4 % méně, než v minulých volbách. Dokonce i sám bývalý starosta Petr Nezveda obhájil svůj mandát v zastupitelstvu. Největší změnou pro ODS ve Znojmě se tak stala jistá míra ostrakizace ze strany ostatních subjektů.

⁵¹ LUKŠOVÁ, Barbora: *Z korupce obviněný znojemský tajemník Krejčíř putuje do vazby*. IDNES. http://brno.idnes.cz/z-korupce-obvineny-znojemsky-tajemnik-krejcir-putuje-do-vazby-pv1-/brno-zpravy.asp?c=A100925_135239_domaci_jw (25. 3. 2013).

⁵² MACÍK, Jiří: *Znojemští zastupitelé vyzvali kvůli korupční aféře starostu k rezignaci*. IDNES. http://brno.idnes.cz/znojemsti-zastupitele-vyzvali-kvuli-korupcni-afere-starostu-k-rezignaci-1tc-/brno-zpravy.aspx?c=A101011_1464072_brno-zpravy_bor (26. 3. 2013).

Není také bez zajímavosti, že ve volbách 2010 uspěla dvě sdružení, která se na první pohled jeví jako nezávislá, a to Sdružení nestraníků a Občané městu, město občanům. Dohromady tato sdružení získala přes 17 % hlasů a hned 6 křesel v zastupitelstvu (každá po třech). Zatímco u prvního z nich nelze nijak vyvrátit jeho nezávislost na velkých a zavedených stranách, tak u sdružení Občané městu, město občanům je označení za nezávislé částečně zavádějící, jelikož na prvních dvou místech se nachází kandidáti, kteří jsou členy KSČM, Marta Bayerová a Josef Buchtela. Především pak účast na kandidátce ze strany Bayerové pomohla tomuto sdružení k velmi dobrému výsledku, jelikož se jedná o populární političku na Znojemsku, což potvrdily i senátní volby 2008, ve kterých sama kandidovala. Jednalo se o rok drtivého vítězství ČSSD a Bayerová byla jediná mimopražská politička, která získala senátorské křeslo a nebyla přítom ze sociální demokracie.

3.4.5 Žďár nad Sázavou

Toto město na Vysočině je v otázce problematiky nestranických kandidátů zajímavým případem především z jednoho důvodu. Jedná se totiž o město, kde kandiduje nejmenší počet nezávislých kandidátů, a to pouze 45,98 %, což je skoro 14 % pod průměrnou hodnotou v komunálních volbách 2010 ve sledované skupině měst 20-50 tisíc obyvatel. Pokud by se jednalo o nějaké město, které by se v rámci zvolené populace blížilo 50 tisícům, nemuselo by se jednat o nějaké velké překvapení, ovšem Žďár nad Sázavou patří s 22 068 obyvateli k těm menším městům, ve kterých naopak častěji kandidují nezávislé subjekty, protože v porovnání s velkými městy nad 50 tisíc mají větší šanci na zvolení, jelikož se v těchto menších městech dané populace méně kopíruje národní politika a nezávislá uskupení mají především zájem o správu města a ne o politickou kariéru ve stranách.

Další zajímavostí v případě Žďáru nad Sázavou je otázka kandidujících subjektů. Ve volbách do městského zastupitelstva v roce 2010 kandidovalo pouze osm politických stran. Záměrně je použito spojení „politických stran“, jelikož zde nekandidovalo žádné nezávislé

uskupení. S ohledem na velikost města se tak jedná o ojedinělý případ. Další zajímavostí je s ohledem na celkový počet nestranických kandidátů i fakt, že za ČSSD kandidovalo 44,44 % bezpartijních kandidátů, tedy bez mála polovina všech kandidátů. Dagmar Zvěřinová, která byla na kandidátní listině ČSSD číslem jedna, vysvětlovala změny na kandidátce tím, že se jedná o nový impuls a omlazení kandidátů.⁵³ To nakonec přivedlo sociální demokraty k úspěchu, jelikož v porovnání s volbami 2006 získali o více jak 6 % víc hlasů (z 25,38 % na 32,02 %), počet sociálně demokratických mandátů ve Žďárském zastupitelstvu se rozrostl o dva. Co je ovšem nejdůležitější, ČSSD předběhla do té doby radnici ovládající ODS a vyhrála komunální volby v roce 2010. Nakonec se ovšem obě strany spolu s TOP 09 domluvily na koaliční vládě a Dagmar Zvěřinová se stala novou starostkou Žďáru nad Sázavou.⁵⁴

3.5 Analýza vztahů mezi participačními proměnnými

Tato podkapitola je vůbec tou nejdůležitější v celém textu. V námi vzniklém datovém souboru, který obsahuje několik proměnných, které podle mnohých teoretiků ovlivňují míru participace občanů na věcech veřejných, provedeme několik korelačních analýz a budeme hledat statisticky významné vztahy mezi těmito proměnnými a pokusíme se tak zjistit, které z nich nejvíce ovlivňují občanskou a politickou participaci. Pro vytvoření korelačních tabulek využijeme statistický program SPSS, s jehož pomocí lze velmi kvalitně a přesně zjistit, jak moc která náhodně vybraná proměnná ovlivňuje jinou z participačních proměnných, tedy hledá souvislosti mezi dvěma náhodně vybranými proměnnými. Z několika celosvětově užívaných koeficientů, které jsou

⁵³ PTÁČKOVÁ, Zlata: *Soupeřem pro Sedláka je Zvěřinová*. Žďárský deník. http://zdarsky.denik.cz/zpravy_region/souperem-pro-sedlaka-je-zverinova20100624.html?reakce=link&id=694576 (1. 4. 2013).

⁵⁴ MAŠOVÁ, Lenka: *Jména nových radních znají ve Žďáře a v Meziříčí*. Žďárský deník. http://zdarsky.denik.cz/zpravy_region/jmena-novych-radnich-znaji-ve-zdare-i-mezirici.html (1. 4. 2013).

vhodné pro korelace, byl pro potřeby této práce vybrán asi ten nejznámější z nich, Pearsonův korelační koeficient.

Tabulka č. 6: Vztah mezi proměnnými Počet obyvatel a % nezávislých 2010

		Obyvatelstvo	Nezávislí2010
Obyvatelstvo	Pearson Correlation	1	-,161
	Sig. (1-tailed)		,154
	N	42	42
Nezávislí2010	Pearson Correlation	-,161	1
	Sig. (1-tailed)	,154	
	N	42	42

Zdroj: vlastní výpočet

Jako první vztah, na který se podíváme podrobněji, je ten mezi velikostí obce, která je vyjádřena počtem obyvatel a celkovým počtem kandidujících kandidátů, kteří nejsou členy žádné z politických stran, vyjádřené v procentech. Na základě teoretických poznatků a předešlých výzkumů nám vyšla očekávatelná negativní korelace, jejíž hodnota je -0,16. Tento výsledek znamená, že s rostoucím počtem obyvatel ve městě naopak klesá počet nezávislých či nestraničských kandidátů. Očekávatelnost tohoto výsledku je dána především tím, že ve větších městech je pro politické strany a hnutí mnohem snazší zajistit kandidáty z vlastních zdrojů, jelikož ve velkých městech je komunální politika prostě vyšší politikou než jen službou pro obec, jako je tomu naopak v malých vesnicích, kde není důležitý stranický průkaz. Ovšem nejedná se o statisticky významnou korelaci.

Tabulka č. 7: Vztah mezi proměnnými % nezávislých 2010 a Volební účast 2010

		Nezávislí2010	Účast2010
Nezávislí2010	Pearson Correlation	1	,017
	Sig. (1-tailed)		,457
	N	42	42
Účast2010	Pearson Correlation	,017	1
	Sig. (1-tailed)	,457	
	N	42	42

Zdroj: vlastní výpočet

Velmi zajímavý je vztah mezi procentem nezávislých kandidátů a volební účastí v komunálních volbách 2010. Na základě různých participačních teorií je volební účast jednou z nejdůležitějších, ne-li tou vůbec nejdůležitější participační proměnnou. Na jejím základě lze nejlépe vypožorovat, jak moc jsou lidé ochotní participovat a spolupodílet se na důležitých politických a společenských rozhodnutích. Jedná se tedy o základní bod v otázce participace. Na druhé straně této dílčí korelační analýzy je proměnná, která nám vyjadřuje celkový počet kandidátů mimo politické strany, což je v dnešní době také známkou vyšší míry participace. Ovšem výsledek je docela překvapivý. Sice skutečně existuje pozitivní korelace mezi oběma těmito proměnnými, ale jen jen statisticky nevýznamná o hodnotě 0,17. Sice tedy s jednou rostoucí proměnnou roste i ta druhá, ale nelze na základě hodnoty korelace prohlásit, že volební účast v komunálních volbách 2010 byla v nějakém vztahu s celkovým počtem nezávislých a nestranických kandidátů.

Tabulka č. 8: vztah mezi proměnnými Nestrání ODS 2010 a Volební účast 2010

		Nestrání ODS 2010	Účast 2010
Nestrání ODS 2010	Pearson Correlation	1	-,054
	Sig. (1-tailed)		,368
	N	42	42
Účast 2010	Pearson Correlation	-,054	1
	Sig. (1-tailed)	,368	
	N	42	42

Zdroj: vlastní výpočet

Další z korelačních analýz této práce obsahuje dvě zajímavé proměnné. První je volební účast, která již byla použita v předešlé analýze, druhou je pak počet nestráníků na kandidátkách ODS ve volbách do obecních zastupitelstev v roce 2010. Takto nastavená analýza je především z toho důvodu, jak tvrdí ve své studii i Ryšavý a Šaradín, že mnohem více nezávislých i nestráníckých kandidátů se ztotožňuje spíše s pravíci než s levíci, i když je třeba připomenout, že jejich studie se zbývala městy v kategorii nad 10 tisíc obyvatel.⁵⁵ A jelikož pravíci volíci jsou dlouhodobě občané, kteří chodí pravidelně volit a zajímají se o věci veřejné, mohli bychom teoreticky očekávat, že s růstem volební účasti bude pozorována také vyšší míra kandidatury nestráníckých kandidátů ODS. Výsledek je ovšem trochu jiný, naopak je mezi těmito dvěma pozorovanými proměnnými negativní korelace, i když statisticky nevýznamná o hodnotě -0,054. Je ovšem otázkou, jestli je skutečně počet nestráníků na kandidátkách ODS v námi zkoumaných městech tím správným ukazatelem. Je možné, že právě to, že ODS nemá tolik nestráníků na kandidátkách, může taktéž něco říkat o míře participace. Díky tomu, že mají na listinách více straníků, tak to může zvyšovat participaci a tedy i volební účast, jelikož mají dost vlastních členů, kteří mají zájem na spolurozhodování o politických otázkách.

⁵⁵ RYŠAVÝ, D. – ŠARADÍN, P.: c.d., s.733-734.

Když jsme se podívali na situaci mezi volební účastí a ochotou nestraníků kandidovat na listinách ODS, tak by bylo dobré zjistit, jaký existuje vztah mezi volební účastí a počtem nestranických kandidátů, nominovaných na listinách ČSSD ve všech 42 městech. Po provedení korelační analýzy na základě Pearsonova korelačního koeficientu byla mezi oběma proměnnými zjištěna pozitivní korelace, což znamená, že s rostoucím počtem nestraníků na kandidátkách ČSSD roste i volební účast ve městech kategorie 20-50 tisíc. Jedná se ovšem o statisticky nevýznamnou korelaci o hodnotě 0,100, není tedy tento vztah nějak výrazný.

Tabulka č. 9: vztah mezi proměnnými Nestraníci ČSSD 2010 a Volební účast 2010

		Účast2010	NestraníciČSSD2010
Účast2010	Pearson Correlation	1	,100
	Sig. (1-tailed)		,265
	N	42	42
NestraníciČSSD2010	Pearson Correlation	,100	1
	Sig. (1-tailed)	,265	
	N	42	42

Zdroj: vlastní výpočet

Tabulka č. 10: Vztah mezi proměnnými Nezávislí 2010 a
Nezaměstnanost 2010

		Nezávislí2010	Nezaměstnanost2010
Nezávislí2010	Pearson Correlation	1	-,026
	Sig. (1-tailed)		,434
	N	42	42
Nezaměstnanost2010	Pearson Correlation	-,026	1
	Sig. (1-tailed)	,434	
	N	42	42

Zdroj: vlastní výpočet

Další analýza, která byla provedena v rámci práce, nám hledá nějaký vztah mezi proměnnými, které nám vyznačují celkový počet nezávislých kandidátů v jednotlivých městech v rámci komunálních voleb 2010 a nezaměstnaností, taktéž z roku 2010. Na základě teoretických poznatků bychom mohli v otázce participace očekávat, že tam, kde je vyšší míra nezaměstnanosti, tam bude menší ochota občanů účastnit se voleb, jelikož mají jiné starosti, než politiku a spíš se snaží řešit své životy, navíc když se nejedná o ty nejdůležitější volby. Na základě výsledků této korelační analýzy skutečně pozorujeme negativní korelaci mezi oběma proměnnými, ovšem její hodnota $-0,026$ není nikterak výrazná a je složité tento vztah zobecnit na celou populaci. V případě tohoto výpočtu za pomoci Pearsonova korelačního koeficientu není výsledek průkazný. Může tedy platit i opak, že roste participace spolu s nezaměstnaností, jelikož se lidé snaží vstupem do politiky svojí situaci změnit. To by ovšem vyžadovalo hlubší analýzu.

Tabulka č. 11: Vztah mezi proměnnými Nezávislí 2010 a Počet kandidujících stran 2010

		Nezávislí2010	Strany
Nezávislí2010	Pearson Correlation	1	,533**
	Sig. (1-tailed)		,000
	N	42	42
Strany	Pearson Correlation	,533**	1
	Sig. (1-tailed)	,000	
	N	42	42

** . Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed).

Zdroj: vlastní výpočet

Tabulka č. 11 znázorňuje vztah mezi dvěma proměnnými, jejichž vztah by měl být již na první pohled relativně významný. Jedná se totiž o počet nezávislých a nestraničských kandidátů a také o kategorii, zahrnující všechny kandidující strany a hnutí v komunálních volbách. Tyto dvě proměnné by měly být na sobě navázané, protože při nízkém počtu členů politických stran by s rostoucím počtem kandidujících uskupení měl růst i počet kandidátů, kteří jsou mimo politické strany. A výsledek korelační analýzy tento předpoklad potvrdil. Mezi oběma těmito proměnnými existuje významná pozitivní korelace o hodnotě 0,533. Lze tedy s vysokou pravděpodobností potvrdit, že s rostoucím počtem kandidujících stran a uskupení bude růst i počet nestraničských kandidátů. Tato korelace je v porovnání s předešlými nejvýraznější a jako první korelace je statisticky významná.

Tabulka č. 12: Vztah mezi proměnnými „Obyvatelstvo“ a „Počet kandidujících stran 2010“

		Obyvatelstvo	Strany
Obyvatelstvo	Pearson Correlation	1	,156
	Sig. (1-tailed)		,163
	N	42	42
Strany	Pearson Correlation	,156	1
	Sig. (1-tailed)	,163	
	N	42	42

Zdroj: vlastní výpočet

Další korelační analýza hledá vztahy mezi proměnnými počet obyvatel a celkový počet kandidujících uskupení v komunálních volbách v roce 2010. Velikost obce, vyjádřená právě počtem obyvatel, je důležitá, jelikož lze očekávat, že díky většímu počtu obyvatel je větší možnost rekrutovat více spoluobčanů na kandidátní listiny a tím pádem by mohlo kandidovat více subjektů ve volbách. Opět sice je pozorovatelná pozitivní korelace, tedy že skutečně s rostoucím městem na základě počtu obyvatel skutečně kandiduje více stran a různých hnutí, ale stejně jako v několika předešlých analýzách se nejedná o statisticky významnou korelaci a nelze tento vztah potvrdit a přikládat mu vysokou pravděpodobnostní hodnotu.

3.6 Závěry analýzy

Na základě provedených korelačních analýz nelze prokázat vztah mezi socioekonomickými proměnnými, jakou jsou nezaměstnanost či vzdělání, a participačními proměnnými, které jsou vyjádřené v rámci nezávislých kandidátů, nestraničských kandidátů na listinách dvou největších tuzemských stran, ODS a ČSSD, či celkovým počtem kandidujících subjektů. Stanovená hypotéza, že s měnícími se hodnotami socioekonomických proměnných se budou měnit i hodnoty

participačních proměnných a že mezi nimi existuje pozorovatelný vztah, nebyla na základě korelačních analýz zjištěna. Nelze tedy zavrhnout nulovou hypotézu, že neexistuje vztah mezi participačními proměnnými, vyjádřené počty nezávislých a nestraničských kandidátů a socioekonomickými proměnnými, jako jsou nezaměstnanost a vysokoškolské vzdělání, v kategorii měst 20-50 tisíc obyvatel.

Na základě různých teorií participace jsme mohli pozorovat, že s klesající nezaměstnaností a rostoucí vzdělaností obyvatelstva by měly růst i participační proměnné na základě problematiky nezávislých. Ovšem tyto předpoklady nebyly naplněny. Problémem mohla být stanovená kategorie měst 20-50 tisíc. Kdyby do analýzy byla zahrnuta i menší města, mohly korelační analýzy přinést jiné výsledky. My se ovšem pokoušeli zjistit, jak moc jsou lidé ochotní participovat a především kandidovat v komunálních volbách ve větších městech právě z toho důvodu, že se zahrnutím menších měst a obcí by byly výsledky předvídatelnější. Podobně by tomu bylo i u velkých měst, kde by se naopak především nestraničských kandidátů na listinách ODS a ČSSD vyskytovalo naprosté minimum a výsledek by tak byl zkreslený. Kategorie 20-50 tisíc je kompromisním řešením. Velikost obce může být rozhodující proměnnou, která ovlivňuje výsledky korelační analýzy.

Dalším problémem mohou být zvolené proměnné, ovšem nezaměstnanost a především vzdělání je již z dlouhodobé perspektivy různých teoretických myslitelů, kteří se zabývali otázkou participace, považovány za jeden z nejdůležitějších faktorů, který by měl ovlivňovat ochotu občanů podílet se na spolurozhodování. Navíc v současné situaci, kdy lidé jsou stále málo politicky aktivní v tom smyslu, že nevstupují do politických stran, jsou proměnné, zaměřující se na kandidáty, kteří nejsou členem nějaké ze stran, ale zároveň jsou ochotni soutěžit ve volbách o zastupitelská křesla, důležité pro pochopení problematiky politické a občanské participace.

Závěr

Problematika občanské participace a nezávislých či nestraničných kandidátů je skutečně zajímavou oblastí ke zkoumání. Na základě teoretických poznatků, které byly představeny v první části práce, jsou především práce a myšlenky Johna Stuarta Milla a Jeana Jacquese Rousseaua skutečně obohacující, když si vzpomeneme, ve které době žili. Některé z jejich poznatků by bylo zajímavé aplikovat na dnešní dobu. Možná by bylo kontroverzní upřednostnit při volbě silou hlasu vzdělanější lidi, ale na druhou stranu tito lidé si častěji shánějí relevantní zdroje informací a mají větší zájem o věci veřejné. Naopak Rousseauova myšlenka, že nejlépe se participuje v menších společenstvích, je skutečně zajímavá i s ohledem na dnešní dobu a také ji potvrzují některé z participačních proměnných. Například u nás komunální volby, jako ty do nejmenší samosprávné jednotky, obce, mívají dlouhodobě druhou nejvyšší volební účast po volbách do Poslanecké sněmovny, které jsou těmi vůbec nejdůležitějšími, protože na jejich základě vzniká vláda. Tato fakta jen potvrzují, že je lidem mnohem bližší situace ve vlastní obci než například na kraji či v rámci voleb do Evropského parlamentu. Proto lidé v hojnějším počtu navštěvují právě volby, ve kterých se rozhoduje o složení vedení obce či města.

Bernardovo rozdělení participace na politickou a širokou má také své opodstatnění. I když to na první pohled vypadá, že pouze první z nich ovlivňuje politická rozhodnutí, nebudeme daleko od pravdy, ovšem širší občanská participace na druhou stranu částečně může rozhodovat o tom, kolik lidí se do rozhodování zapojí, protože ochota lidí zapojit se byt' jen do nějakých nepolitických spolků či sdružení může v budoucnu předznamenat i větší politickou participaci.

Z kritiků participační teorie demokracie je z dnešního úhlu pohledu zajímavý především Schumpeterův náhled na danou problematiku. Jeho minimalistická teorie demokracie, kdy považuje za jediný důležitý moment v otázce participace samotné volby, na jejichž základě si lid zvolí své reprezentanty a ti pak rozhodují na základě svého nejlepšího vědomí a svědomí. Tím je možnost nějaké výraznější

občanské politické participace snížena na minimum. Takto nastavený systém se asi nejvíce podobá dnešnímu demokratickému modelu moderní západní civilizace, kdy lidé ve shonu nemají čas řešit politické otázky. K prosazování širší občanské participace také často chybí i vůle samotných politiků, kteří nemají zájem na tom, aby se voliči větší mírou zapojili do procesu spolurozhodování.

Celkově problémem členských základů relevantních politických stran v Evropě a především pak v postkomunistických zemích, je pejorativní konotace takových výrazů, jako jsou strana či stranická politika. Lidé, kteří žili v době komunistické diktatury, mají do dnešních dní právě tyto pojmy spojené s tehdejšími komunistickými stranami po celé východní Evropě. Často také v projevech představitelů těchto stran byla používána spojení, jako jsou „vše pro stranu“ „na základě rozhodnutí strany“ atd. I vyjádření zástupců Občanského fóra, kteří vyhlásili, že strany jsou pro straníky, ale Občanské fórum pro všechny, jen znázorňuje, jaká byla po pádu komunistického režimu v Československu nálada a jaké byly tehdejší názory na strany. Z těchto důvodů tak byly po dlouhá léta členské základny relativně malé. Ovšem změna nastala v posledních letech, kdy postupně začíná dorůstat nová generace, která již není poznamenána dobou komunismu a nedívá se tak na politické strany s odporem či zavržením, jako to často dělá střední a starší generace občanů. Nynější trend tak přináší naději pro politické strany, že budou moci i na komunální úrovni politiky mnohem častěji využívat vlastních zdrojů v podobě vlastní široké členské základny.

Analýza stranických kandidátek ODS a ČSSD ve zvolené kategorii měst 20-50 tisíc obyvatel přinesla docela zajímavé výsledky, i když se jedná o větší města, kde je pro politické strany relativně snazší dosazovat na listiny straníky, tak stále pětina všech kandidátů ČSSD, kteří se zúčastnili komunálních voleb v roce 2010 v dané populaci měst, byli bezpartijní kandidáti. U ODS už byla situace bezpartijních o poznání složitější, jelikož na listiny se dostalo pouze necelých 6 % kandidátů, kteří nepocházeli z ODS. Dále jsme pozorovali situaci na stranických kandidátkách z pohledu volitelných míst a zde je situace bezpartijních kandidátů skutečně špatná. Za ČSSD na těchto místech, které mají

relativně vysokou naději na zvolení do městského zastupitelstva, kandidovaly 4,8 % bezpartijních a na kandidátních listinách ODS to bylo pouhé 1,3 %. Většina bezpartijních kandidátů se nachází na nevolitelných místech a často až na posledních místech jen jako „záplata“ kandidátní listiny bez reálné šance na zvolení. Celkově je tedy vliv bezpartijních kandidátů na tvorbu listin už na této úrovni středně velkých měst slabší a naopak role politických stran a jejich členů začíná výraznějším způsobem růst, jelikož své nestraničné kolegy již nepouštějí tak často k zastupitelským křeslům.

Analýza postupu bezpartijních kandidátů na kandidátních listinách ODS a ČSSD ve sledovaných městech přinesla nečekané výsledky při pohledu na nastavení volebního systému a především pak „preferenčního hlasování“ v komunálních volbách. I přes relativní složitost „preferenčního hlasování“ se hned 17 kandidátů ČSSD dostalo z nevolitelného místa až k zastupitelskému mandátu. Ještě více případů postupu bezpartijních na volitelná místa na kandidátních listinách bylo sledováno u ODS, konkrétně se jednalo o 19 takovýchto případů. S přihlédnutím k faktu, že v porovnání s ČSSD měla ODS na listinách o více jak polovinu méně bezpartijních, je tento výsledek skutečně zajímavý a dokazuje, že někteří kandidáti za ODS mají v současné době v některých regionech negativní pověst a voliči tak mají větší potřebu se vzepřít nominaci kandidátů, jak ji připravila sama ODS. Podobný důvod tak s největší pravděpodobností přispěl i k rozdílným výsledkům u obou stran v otázce úspěšnosti prvních dvou kandidátů jako potenciálních starostů a místostarostů. Zatímco u ČSSD byla jejich úspěšnost 100%, tak hned tři kandidáti z prvního a devět kandidátů z druhého místa na listinách ODS byli voliči sesazeni na nevolitelná místa.

Analýza vztahů v datovém souboru vytyčených proměnných, které by měly ovlivňovat míru participace a ochoty nestraničků kandidovat ve volbách, neprokázala žádnou souvislost. Jediný statisticky významný vztah nacházíme pouze mezi proměnnými, značící procento nezávislých kandidátů na všech listinách a tou, která nám určuje celkový počet kandidujících uskupení. Je tedy potvrzeno, že s rostoucím počtem kandidujících stran roste i počet nezávislých či nestraničkových kandidátů.

Výsledky ostatních korelačních analýz nelze tedy potvrdit a nelze zahrnout nulovou hypotézu, že mezi socioekonomickými proměnnými a participačními proměnnými neexistuje statisticky významný vztah.

Literatura pro danou problematiku byla skutečně dostačující, jelikož téma nezávislých kandidátů a volební participace je v současnosti dostačující nejen v zahraničí, ale i u nás. Pro druhou kapitolu nabízí například práce Romana Chytilka a kolektivu s názvem Volební systémy skutečně komplexní přehled volebních systémů, představuje všechny základní typy a také se zabývá vývojem volebních systémů v Českých zemích, včetně voleb komunálních. Možná by nebylo od věci se trochu více podívat na ostatní volební systémy v ČR, protože zatímco volební systém do Poslanecké sněmovny je zde vysvětlen na 14 stranách, tak pro všechny ostatní volby v ČR autoři vyčlenili pouze čtyři stránky. Skutečně problematická byla studie Stanislava Balíka s názvem Komunální volby v České republice v roce 2002. Jedná se o jednu z prvních publikací, která se snaží shrnout problematiku komunálních voleb, ovšem nachází se v ní mnoho nepřesností, které mohou člověka, který se v komunální politice neorientuje, mystifikovat. Jednalo se jak o chybné odkazování na zdroje, tak také o chybná čísla například v otázce rozpětí počtu zastupitelů v jednotlivých obcích. Proto je třeba tuto studii používat s velkou obezřetností.

I přes neprokazatelnost výsledků analýzy má tato práce svůj potenciál. Jednou z možností, jak v budoucnosti s nastoleným tématem pracovat, je rozšíření počtu měst, především pak o ty, které mají pod 20 tisíc obyvatel, jelikož zkoumat problematiku nestranických kandidátů ve městech nad 50 tisíc, kde se především na volebních listinách zavedených politických stran téměř nevyskytují. Další možností, jak uchopit danou problematiku, je rozšíření počtu nejen socioekonomických, ale i jiných proměnných. Možná by nebylo bez zajímavosti zjistit si například počet podaných petic a zjistit, jestli existuje vztah mezi touto proměnnou a počtem nezávislých. Jelikož se práce ve své podstatě zabývá pouze volbami v roce 2010, tak určitě by bylo zajímavé rozšířit téma práce například o dřívější komunální volby.

Anotace

Anotace: Tématem práce je problematika nezávislých kandidátů a volební participace na komunální úrovni české politiky. Tato problematika byla zkoumána na populaci měst 20-50 tisíc obyvatel. Autor hledá statisticky významné vztahy mezi participačními proměnnými, vyjádřené například počtem nezávislých kandidátů nebo volební účastí, a socioekonomickými proměnnými, jako jsou vzdělanost či nezaměstnanost. Také autor vybere několik zajímavých případů, které se vymykají průměrným hodnotám. Součástí práce je také analýza volebních listin ODS a ČSSD ve sledovaných městech v rámci komunálních voleb 2010. Časově se práce zaměřuje na komunální volby v roce 2010. Autor vychází z participační teorie demokracie a především Jeana Jacquese Rousseaua či Johna Stuarta Milla.

Klíčová slova: Nezávislí, participace, politická strana, komunální politika, volební listina.

Abstract: The main topic is the issue of independent candidates and electoral participation at the local level Czech politics. This issue was investigated in the city's population of 20-50 thousand people. Author find statistically significant relationships between participatory variables, such as expressed by the number of independent candidates or electoral participation, and socio-economic variables, such as education or unemployment. Also, the author selects some interesting cases that are beyond the average values??. The work also includes analysis of electoral lists ODS and CSSD in the towns in the local elections 2010. Time, the work focuses on municipal elections in 2010. Author based on the theory of participatory democracy and especially Jean Jacques Rousseau and John Stuart Mill

Keywords: Independent candidates, participation, political party, local politics, electoral list.

Prameny a literatura

Prameny

Analýza KSČM, dokument pro XXXI. sjezd ČSSD, 2003.

Internetové stránky SNK Evropští demokraté: www.snked.cz

Internetové stránky Hnutí Nezávislí: www.hnutinezavisli.cz

Kandidátní listina Křesťanští demokraté pro Šumperk.

<http://www.volby.cz/pls/kv2010/kv21111?xjazyk=CZ&xid=0&xv=12&xdz=2&xnumnuts=7105&xobec=523704&xstrana=355> (1. 4. 2013).

Kandidátní listina „NESPOKOJENÍ OBČANÉ!“.

<http://www.volby.cz/pls/kv2010/kv21111?xjazyk=CZ&xid=0&xv=12&xdz=3&xnumnuts=4202&xobec=562971&xstrana=197> (28. 3. 2013).

Kandidátní listina „PRO CHOMUTOV“.

<http://www.volby.cz/pls/kv2010/kv21111?xjazyk=CZ&xid=0&xv=12&xdz=3&xnumnuts=4202&xobec=562971&xstrana=364> (28. 3. 2013).

Kandidátní listina TOP 09 a Mladá krev Šumperka.

<http://www.volby.cz/pls/kv2010/kv21111?xjazyk=CZ&xid=0&xv=12&xdz=2&xnumnuts=7105&xobec=523704&xstrana=480> (1. 4. 2013).

Volební server ČSÚ: www.volby.cz

Zákon č. 491/2001 Sb.

Literatura

ARATO, Andrew – COHEN, Jean: *Civil Society and Political Theory.*

Londýn 1990, 771 s.

BALÍK, Stanislav: *Komunální volby v České republice v roce 2002.*

Brno, MPÚ 2003, 143 s.

BALÍK, Stanislav: *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností: koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994-2006.* Brno, CDK 2008, 387 s.

BALÍK, Stanislav: *Komunální politika: Obce, aktéři a cíle místní politiky.* Praha 2009, 250 s.

- BERNARD, Josef: *Participace a partnerství na lokální úrovni v českém sociálním výzkumu*. In: NEJDL, Pavel – ČERMÁK, Daniel (eds.): *Participace a partnerství v místní veřejné správě*. Praha 2007, s. 27-46.
- CABADA, Ladislav – KUBÁT, Michal a kol.: *Úvod do studia politických věd*. Praha 2004, 494 s.
- DE TOCQUEVILLE, Alexis: *Demokracie v Americe*. Praha, Academica 2000, 624 s.
- FIALA, Petr – STRMISKA, Maxmilián: *Teorie politických stran*. Brno 1998, 263 s.
- CHYTILEK, Roman – ŠEDO, Jakub – LEBEDA, Tomáš – ČALOUK, Dalibor: *Volební systémy*. Praha, Portál 2009, 375 s.
- ILNER, Michal: *Formování lokálních politických elit se zvláštním zřetelem na úlohu starostů*. In.:HAMPL, Mojmír: *Regionální vývoj: Specifika české transformace, evropské integrace a obecná teorie*. Praha 2001, s. 251-274.
- JÜPTNER, Petr: *Komunální koalice a politické modely*. Politologická revue, 10, 2004, č. 2, s. 81-100.
- LIPSET, Seymour M.: *Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy*. American Political Science Review, 1959, 53, č. 1, s. 69-105.
- MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel a kol.: *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004 II*. Brno, Doplněk 2005, s. 1030-1826.
- MCCLOSKEY, Herbert.: *Political Participation*. In: SILLS, David: *International Encyclopedia of the Social Sciences*. New York 1968, 437 s.
- MILL, John Stuart: *Úvahy o vládě ústavní*. Praha 1992, 239 s.
- NEKOLA, Martin: *Politická podpora v postojích české veřejnosti: Veřejnost a elity v demokracii*. In.: FRÍČ, Pavol – NEKOLA, Martin – PRUDKÝ, Libor: *Veřejnost a elity jako aktéři modernizace*. Praha 2005, s. 15-37.

- OUTLÝ, Jan: *Volby do zastupitelstev v obcích – vývoj a souvislosti*. In.: OUTLÝ, Jan – ŠARADÍN, Pavel (eds.): *Studie o volbách do zastupitelstev v obcích*. Olomouc 2004, s. 11-45.
- PUTNAM, Robert: *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press 1993, 280 s.
- RAKUŠANOVÁ, Petra – ŘEHÁKOVÁ, Blanka: *Participace, demokracie a občanství v evropském kontextu*. Praha 2006, 80 s.
- ROUSSAEU, Jean Jacques: *O společenské smlouvě neboli O zásadách státního práva*. Dobrá voda, Aleš Čeněk 2002, 157 s.
- RYŠAVÝ, Dan: *Obecní volby ve Filipově*. In.: KANDERT, Josef (ed.): *Jihomoravský venkov po socialismu. Filipovsko na konci devadesátých let 20. století*. Praha 2004, s. 58-72.
- RYŠAVÝ, Dan: *Komunální je komunální a velká je velká! K hypotéze politizace lokálních politických elit*. Sociologický časopis, 42, 2006, č. 5, s. 953-970.
- RYŠAVÝ, Dan: *Regionální politické elity – zrod, charakter a důsledky*. Sociologický časopis 2007, 43, č. 5, s. 993-1016.
- RYŠAVÝ, Dan – ŠARADÍN, Pavel: *Straníci, bezpartijní a nezávislí na českých radnicích*. Sociologický časopis, 46, 2010, č. 5, s. 719-743.
- VAJDOVÁ, Tereza: *Česká občanská společnost 2004: Po patnácti letech rozvoje*. Praha 2005 120 s.
- VALEŠ, Lukáš: *Zrod demokratických politických systémů okresů Klatovy, Domažlice a Tachov a jejich vývoj v 90. letech 20. století*. Plzeň, Aleš Čeněk 2007, 287 s.

Internetové zdroje

- KLIMENTOVÁ, Lenka: *Sociální demokraté věří ve volební zisk*. Jablonecký deník. http://jablonecky.denik.cz/zpravy_region/socialni-demokrate-veri-ve-volebni-zisk20100627.html (30. 3. 2013).
- LUKŠOVÁ, Barbora: *Z korupce obviněný znojemský tajemník Krejčíř putuje do vazby*. IDNES. http://brno.idnes.cz/z-korupce-obvineny-znojemsky-tajemnik-krejcir-putuje-do-vazby-pv1-/brno-zpravy.asp?c=A100925_135239_domaci_jw (25. 3. 2013).

MACÍK, Jiří: *Znojemští zastupitelé vyzvali kvůli korupční aféře starostu k rezignaci.* IDNES. http://brno.idnes.cz/znojemsti-zastupitele-vyzvali-kvuli-korupcni-afere-starostu-k-rezignaci-1tc-/brno-zpravy.aspx?c=A101011_1464072_brno-zpravy_bor (26. 3. 2013).

MAŠOVÁ, Lenka: *Jména nových radních znají ve Žďáře a v Meziříčí.* Žďárský deník. http://zdarsky.denik.cz/zpravy_region/jmena-novych-radnich-znaji-ve-zdare-i-mezirici.html (1. 4. 2013).

POKORNÝ, Jakub – STRUHA, Josef: *Zástupy studentů rozšiřují členské základny stran, jen KSČM vymírá.* IDNES: http://zpravy.idnes.cz/zastupy-studentu-rozsiruji-clenske-zakladny-stran-jen-kscm-vymira-11z-/domaci.aspx?c=A091127_220242_domaci_vel (1. 3. 2013).

PTÁČKOVÁ, Zlata: *Soupeřem pro Sedláka je Zvěřinová.* Žďárský deník. http://zdarsky.denik.cz/zpravy_region/souperem-pro-sedlaka-je-zverinova20100624.html?reakce=link&id=694576 (1. 4. 2013).

RÖDLING, Jan: *Rabas vs. Řápková: Do boje o radnici jde nové sdružení.* Chomutovský deník. http://chomutovsky.denik.cz/zpravy_region/rabas-vs-rapkova-do-boje---o-radnici-jde-nove-sdr.html (26. 3. 2013).

RYBIČKOVÁ, Stanislava: *O šumperskou radnici bude soutěžit 11 kandidátek.* Šumperský a jesenický deník. http://sumpersky.denik.cz/zpravy_region/o-mista-na-sumperske-radnici-bude-ve-volbach-soute.html (1. 4. 2013).